

Kvalitetskriterier för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen

De ansvariga ledarnas syn på kvalitetsutveckling i Borgå

Anne Lindholm

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Det sociala området
Identifikationsnummer:	4351
Författare:	Anne Lindholm
Arbetets namn:	Kvalitetskriterier för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen De ansvariga ledarnas syn på kvalitetsutveckling i Borgå
Handledare (Arcada):	Carina Kiukas
Uppdragsgivare:	Borgå stad/ Bildningssektorn/ Utbildningstjänsterna
<p>Sammandrag:</p> <p>Nationella kvalitetskriterier gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen samt skolans klubbverksamhet utgavs sommaren 2012. Detta arbete begränsas till att gälla enbart eftermiddagsverksamhet. I utvecklingsarbetet kändes det viktigast att fråga de ansvariga ledarna för eftermiddagsverksamhet, vad de tänkte och vilka erfarenheter de hade kring sex olika teman som berör kvalitetskriterierna. En kvalitativ forskningsintervju användes för att uppnå de bästa svaren. Detta var en halvstrukturerad temaintervju med stödfrågor som utfördes i tre olika fokusgrupper. Intervjun bandades, skrevs ner samt analyserades. Intervjufrågorna baserade sig på färdiga teman och analysen var en deduktiv innehållsanalys. Den teoretiska referensramen för examensarbetet innefattar socialpedagogik och kvalitetsforskning. Syftet med arbetet är att stöda kvalitetsutvecklingen inom eftermiddagsverksamheten i Borgå genom att kartlägga utvecklingsbehoven. Detta syfte verkställdes genom att ledarna fick berätta om vad de sex kvalitetsteman väckte för tankar hos dem. Centrala frågeställningar var: Hur ser de ansvariga ledarna för eftermiddagsverksamhet i Borgå på nuläget gällande kvaliteten i jämförelse med de nationella kvalitetskriterierna? Vilka är utvecklingsbehoven? Resultaten visade att ledarna hade många tankar kring verksamhetens betydelse, innehållet och samarbetet med skolan och förskolan. De hade mycket positivt att komma med angående vardagen i eftermiddagsklubbarna, liksom flera förslag på förändringar. Varje fokusgrupp uttryckte ett stort behov av samarbete med skolan. De önskade också bli behandlade som en av personalen i skolorna. Ett genomgående fenomen som dök upp vid de tre gruppintervjuerna var behovet av samarbete och att få tillräcklig information om barn med särskilda behov samt stöd i arbetet med dessa barn. Ledarna berättade om situationer där de känt sig försummade på grund av bristen på viktig information. De berättade också om situationer som lyckats bra i verksamheten med skolbarn. Resultaten används i utarbetandet av en kommunal kvalitetsplan som ett verktyg för att stöda verksamheten och att förenhetliga verksamheten lokalt.</p>	
Nyckelord:	eftermiddagsverksamhet, kvalitet, kvalitetsarbete, barnomsorg, temaintervju
Sidantal:	51
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Social services
Identification number:	4351
Author:	Anne Lindholm
Title:	Criteria of quality concerning morning- and afternoon activities in basic education. The opinion of the responsible leaders regarding the quality development in Porvoo
Supervisor (Arcada):	Carina Kiukas
Commissioned by:	City of Porvoo/Educational administration/Education services in Porvoo
<p>Abstract:</p> <p>National criteria of quality concerning morning- and afternoon activities in basic education and school club activities was published in summer 2012. This work is limited to afternoon activities. In the development work it still felt important to ask the responsible leaders of the afternoon activities, what they thought of and which experience they have about six themes concerning criteria of quality. A qualitative research interview was used to gain the best answers. This was a semi-structured theme interview with support questions which was made in three different focus groups. The interviews were recorded, written down and analysed. The questions were based on prepared themes and a deductive content analysis was completed. The theoretical part of this study is based on social pedagogy and quality research. The purpose of this work is to support the development of quality in the afternoon activities in Porvoo by mapping the developmental needs. This purpose was carried out by allowing the leaders to tell what thoughts the six themes of quality generated. Key questions were: How do the afternoon activities in Porvoo today match the national criterions and is there further development needed? The results show that the leaders had many thoughts about purpose of the activities, contents and teamwork with school and preschool. They had much positive to give about everyday life in the afternoon clubs, as well as several suggestions for changes. Every focus group expressed a large need for cooperation with the school. Also, they want to be treated as one of the school staff. A phenomenon that appeared throughout the three team interviews was the need to cooperation and to get enough information about the children in need of special support and support in working with these children. The leaders told about situations where they had felt neglected because of the lack of important information. They also told about situations which had succeeded well in activities with schoolchildren. The results are used to elaborate a municipal plan of quality as an implement to support the activity and to bring the activity locally together.</p>	
Keywords:	afternoon activities, quality, work of quality, childcare, themeinterview
Number of pages:	51
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

INNEHÅLL

1	Inledning.....	7
1.1	Examensarbetets uppbyggnad.....	7
1.1.1	<i>Avgränsning.....</i>	8
1.1.2	<i>Struktur.....</i>	9
1.1.3	<i>Relevans för arbetslivet.....</i>	9
1.2	Syfte och frågeställningar.....	9
1.3	Teoretisk bakgrund.....	10
1.3.1	<i>Lagen om grundläggande utbildning i Finland.....</i>	10
1.3.2	<i>Grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen i Finland.....</i>	10
1.3.3	<i>Kommunal morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Borgå.....</i>	11
1.3.4	<i>Nationella kvalitetskriterier gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Finland.....</i>	11
2	Litteraturöversikt.....	16
3	Teoretisk referensram.....	18
3.1	Kvalitet.....	19
3.1.1	<i>Kvalitetsaspekter.....</i>	19
3.1.2	<i>Forskning om kvalitet i Sverige.....</i>	19
3.1.3	<i>Kvalitetsbegrepp.....</i>	20
3.1.4	<i>Pedagogisk kvalitet.....</i>	20
3.2	Barnperspektiv.....	22
3.3	Olika aspekter på kvalitet i eftermiddagsverksamhet.....	23
3.3.1	<i>Eftermiddagsverksamhetens uppdrag.....</i>	23
3.3.2	<i>Barns delaktighet.....</i>	25
3.3.3	<i>Personalens kompetens.....</i>	28
3.3.4	<i>Beaktande av barn i behov av särskilt stöd.....</i>	30
4	Metod och genomförande.....	30
4.1	Metodval.....	30
4.1.1	<i>Insamling av data.....</i>	30
4.1.2	<i>Bearbetning och analys av data.....</i>	32
4.2	Validitet, tillförlitlighet, generaliserbarhet.....	33
4.3	Etiska reflektioner.....	33
5	Resultatredovisning.....	35

5.1	Den sociala kontexten	35
5.2	Resultatet – ansvarsledarnas synvinkel kring kvalitetsfrågorna	36
5.3	Sammanfattning av resultat.....	43
6	Avslutande diskussion.....	44
6.1	Analys och resultatdiskussion	44
6.1.1	<i>Verksamhetens betydelse</i>	44
6.1.2	<i>Verksamhetens mångsidighet</i>	45
6.1.3	<i>Samarbetet med skolan</i>	46
6.1.4	<i>Beaktande av utvecklingsmål vid planering</i>	46
6.1.5	<i>Beaktande av barn med särskilt stöd</i>	47
6.1.6	<i>Informationens betydelse</i>	48
6.2	<i>Diskussion kring examensarbetet</i>	49
6.3	Förslag på fortsatt forskning.....	51
Källor	52	
Bilagor	56	

Figurer

Figur 1. Kvalitetskortets strukturer (Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)..... 12

Figur 2. Kvalitetskorten (Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)..... 13

Figur 3. Utveckling av verksamheten (Kvalitetsplan för Utbildningstjänsterna i Borgå 2011)..... 14

1 INLEDNING

Mitt intresse för att skriva mitt examensjobb inom kvalitetsarbete som gäller morgon- och eftermiddagsverksamhet ligger i mitt tidigare slutarbete jag gjorde i specialyrkesledarexamensutbildning år 2010. Slutarbetet behandlade kvalitetsutveckling inom eftermiddagsverksamhet. Inom slutarbetet planerade och förverkligade jag olika modeller för planering av eftermiddagsverksamhet för Borgå stads ledare för morgon- och eftermiddagsverksamhet. Modellerna fungerar som verktyg för ledarna i stöd av planering av verksamheten.

Det förhöll sig naturligt för mig att fortsätta utvecklandet av morgon- och eftermiddagsverksamheten då Utbildningsstyrelsen utgav de nya kvalitetskriterierna för morgon- och eftermiddagsverksamhet samt skolans klubbverksamhet som Undervisnings- och kulturministeriet utarbetat. En arbetsgrupp från Undervisningsministeriet för utarbetandet av kvalitetskriterierna hade tillsatts i september 2011. Nationella kvalitetskriterier gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen samt skolans klubbverksamhet i Finland utgavs sommaren 2012. Kvalitetskriterierna gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet har utarbetats från grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen. Kriterierna är rekommendationer för kommunerna att använda.

Utbildningsstyrelsens mål var den att varje kommun uppgör sin egen kvalitetsplan utgående från de nationella kriterierna inom morgon- och eftermiddagsverksamhet samt skolans klubbverksamhet. Utbildningssektionen i Borgå godkänner kvalitetsplanen. De viktigaste utvecklingsbehoven tilläggs senare till Programmet för utbildningstjänster, som baserar sig på kvalitetsarbete.

1.1 Examensarbetets uppbyggnad

I detta examensarbete används ordet eftisledare som syftar på ledare för morgon- och eftermiddagsverksamhet och ordet eftis som syftar på eftermiddagsverksamhet. Benämningen eftis används nästan officiellt inom morgon- och eftermiddagsverksamhet i Finland. I de nationella kvalitetskriterierna använder man ordet elev. Jag använder ordet

barn i min undersökning, eftersom barn i morgon- och eftermiddagsverksamheten inte har rollen som elev.

Intervjun i examensarbetet var en halvstrukturerad temaintervju med stödfrågor som utfördes i tre olika grupper. Eftermiddagsverksamhetens ansvarsledare intervjuades och intervjun utfördes i två grupper på finska och i en grupp på svenska, så att alla hade möjlighet att diskutera på sitt eget modersmål. 13 av 16 informanter deltog. Som analysmetod användes innehållsanalys.

1.1.1 Avgränsning

Jag valde i mitt examensarbete att behandla kvalitetskriterier inom morgon- och eftermiddagsverksamhet med betoning på eftermiddagsverksamhet. Kriterier som gäller skolans klubbverksamhet behandlas inte i detta arbete. Arbetet fokuserade på de ansvariga ledarnas syn på kvalitetsarbete i Borgå. Temaområdena var följande: innehåll, samarbete, beaktande av utvecklingsmål, beaktande av barn med särskilda behov och informationens betydelse. I examensarbetet behandlades barnperspektivet. Morgon- och eftermiddagsverksamhetens uppgift är att främja barns helhetsmässiga välbefinnande. Barnperspektivet är kärnan i småbarnsfostran. Föräldraperspektivet tas inte upp i detta arbete. Det mesta av materialet inom området eftermiddagsverksamhet är från 2000-talet och har hämtats från Finland och Sverige. I Sverige har fritidsverksamhet varit längre etablerad än i Finland. Influenser har hämtats från fritidsverksamheten i Sverige.

Carin Falkner, lektor i lärande och Ann Ludvigsson, lektor i pedagogik vid högskolan för lärande och kommunikation i Jönköping i Sverige menar att de svenska fritidshemmen är en unik verksamhet. Ingenstans i världen finns en fritidsverksamhet för skolbarn som motsvarar det svenska Utbildningsdepartementet eller som lyder under skollag, läroplan och andra styrdokument. I Sverige finns en lärarutbildning som utbildar lärare för denna verksamhet. Fritidspedagoger arbetar med barn under hela dagen och möter ofta föräldrarna, vilket gör dem till en unik grupp i skolans arbete. (Falkner & Ludvigsson 2012:24) Fritidsverksamhet är en frivillig pedagogisk gruppverksamhet för barn till tolv års ålder. Skollagen och läroplanen Lgr11 reglerar verksamheten. Allmänna råd finns till grund för diskussioner om hur verksamheten ska utvecklas. Det konstaterades att forskning som gäller fritidshem är ändå ganska liten. (Falkner & Ludvigsson 2012:5)

1.1.2 Struktur

Mitt examensarbete inleds med en teoretisk bakgrund kring lagen gällande grundläggande utbildning, grunderna gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Borgå och nationella kvalitetskriterier inom morgon- och eftermiddagsverksamhet. Kapitel två behandlar tidigare forskning inom området och kapitel tre den teoretiska referensramen. I kapitel fyra som gäller metod och genomförande tas upp bl.a. metodval och insamling av data. Kapitel fem behandlar intervjusituationen och genomgång av resultat. Analys och resultatdiskussion tas upp i sista kapitlet.

1.1.3 Relevans för arbetslivet

Kvalitetsplanen som planeras är ett praktiskt arbetsredskap som används till att utvärdera verksamheten kort- och långsiktigt. Med hjälp av utvärdering kan man identifiera missförhållanden som man upptäckt. Det blir då möjligt att åtgärda missförhållanden när man på en heltäckande plan årligen planerar verksamheten och ekonomin. Kvaliteten inom verksamheten blir mera heltäckande samt kvaliteten inom olika delområden höjs. En fortgående utveckling av kvaliteten bör vara starkt sammankopplat till den dagliga verksamheten. Med ett systematiskt kvalitetsarbete identifierar man kontinuerligt vilka förutsättningar som är nödvändiga för arbetet mot nationella mål, att utveckla arbetsprocesser, bedöma resultat och att vidta lämpliga åtgärder (Skolverket 2007:12).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syfte med mitt examensarbete är att stöda kvalitetsutveckling inom morgon- och eftermiddagsverksamhet i Borgå genom att kartlägga utvecklingsbehoven i verksamheten. Resultaten används i utarbetandet av en kommunal kvalitetsplan som ett verktyg för att stöda verksamheten och att förenhetliga verksamheten lokalt. En kvalitetsplan samt ett kvalitetsprogram har tidigare utarbetats inom utbildningstjänsterna i Borgå. Utbildningstjänsterna i Borgå önskar också en vidareutveckling av morgon- och eftermiddagsverksamhet i utvecklandet av en kvalitetsplan.

Frågeställningarna var följande:

- Hur ser de ansvariga ledarna för eftermiddagsverksamhet i Borgå på nuläget gällande kvaliteten i jämförelse med de nationella kvalitetskriterierna?
- Vilka är utvecklingsbehoven?

1.3 Teoretisk bakgrund

Nedan följer en presentation över de viktigaste styrdokumenterna inom morgon- och eftermiddagsverksamhet för att bättre kunna få en uppfattning om ämnet.

1.3.1 Lagen om grundläggande utbildning i Finland

I lagen om grundläggande utbildning i 8 a kap berättas det om morgon- och eftermiddagsverksamhet. Syftet med denna verksamhet är att stöda hemmets och skolans fostran samt utvecklingen av barnets känsloliv och barnets etiska utveckling. Morgon- och eftermiddagsverksamhet skall främja barnens välfärd och jämlikhet i samhället samt förebygga utslagning och öka delaktigheten. Morgon- och eftermiddagsverksamhet skall erbjuda barnen allsidiga möjligheter att delta i ledd och rekreerande verksamhet och möjliggöra vila i en lugn miljö, under tillsyn av en yrkeskunnig och för uppgiften lämplig person. Utbildningsstyrelsen beslutar om målen för och det centrala innehållet i den morgon- och eftermiddagsverksamhet som avses i lagen. (48a § i lagen om grundläggande utbildning 628/1998) Morgon- och eftermiddagsverksamhet togs med i lagen år 2003.

1.3.2 Grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen i Finland

De nationella grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen är en föreskrift enligt vilken en lagenlig verksamhet ska anordnas fr.o.m. 1.8.2011.

Innehållet i grunderna består av följande olika delområden: utgångspunkter för ordnandet av morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen, mål

för morgon- och eftermiddagsverksamhet, morgon- och eftermiddagsverksamhetens innehåll, barn i behov av stöd i morgon- och eftermiddagsverksamhet och anordnande, planering och utvärdering av verksamheten i kommunen. (Utbildningsstyrelsen 2011)

1.3.3 Kommunal morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Borgå

I Borgå ordnas morgon- och eftermiddagsverksamhet enligt lagen om morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever. Med eftermiddagsverksamhet avses fritidsverksamhet som enligt lagen om grundläggande utbildning erbjuds varje dag efter skoldagens slut till elever på årskurserna 1 och 2 inom den grundläggande utbildningen samt på årskurserna 1-9 inom specialundervisning. Koordineringsansvaret ligger hos utbildningstjänsterna i Borgå stad. Det är inte fråga om skolans egen verksamhet och resorna till eftis ersätts inte. Verksamheten ordnas av Borgå finska församling och olika föreningar. Barnet och barnets vårdnadshavare har ingen subjektiv rätt att få tjänster inom morgon- och eftermiddagsverksamhet enligt lagen om grundläggande utbildning. Kommunen fastställer årligen hur många barn som kan delta och i vilken omfattning verksamhet ordnas för respektive elevgrupp. Kommuner som ordnar morgon- och eftermiddagsverksamhet enligt lagen om grundläggande utbildning beviljas statsandel för verksamheten. Inom Borgå stad koncentrerar man sig på att utveckla eftermiddagsverksamheten. Arrangörerna för eftermiddagsverksamhet kan själva avgöra om de också arrangerar morgonverksamhet. Morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever ordnas enligt målen som fastställs i grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom grundläggande utbildning.

(Verksamhetsplan för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Borgå 2011)

1.3.4 Nationella kvalitetskriterier gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Finland

Enligt lagen om grundläggande utbildning ska kommunen utvärdera den morgon- och eftermiddagsverksamhet som ges eller köps och delta i extern utvärdering av verksamheten. (48c § i lagen om grundläggande utbildning 628/1998)

Undervisnings- och kulturministeriet har utarbetat kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen. Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen är ett arbetsredskap på regional nivå. Med detta arbetsredskap kan kommunen, arrangören för eftermiddagsverksamhet och skolan utvärdera och utveckla sin verksamhet.

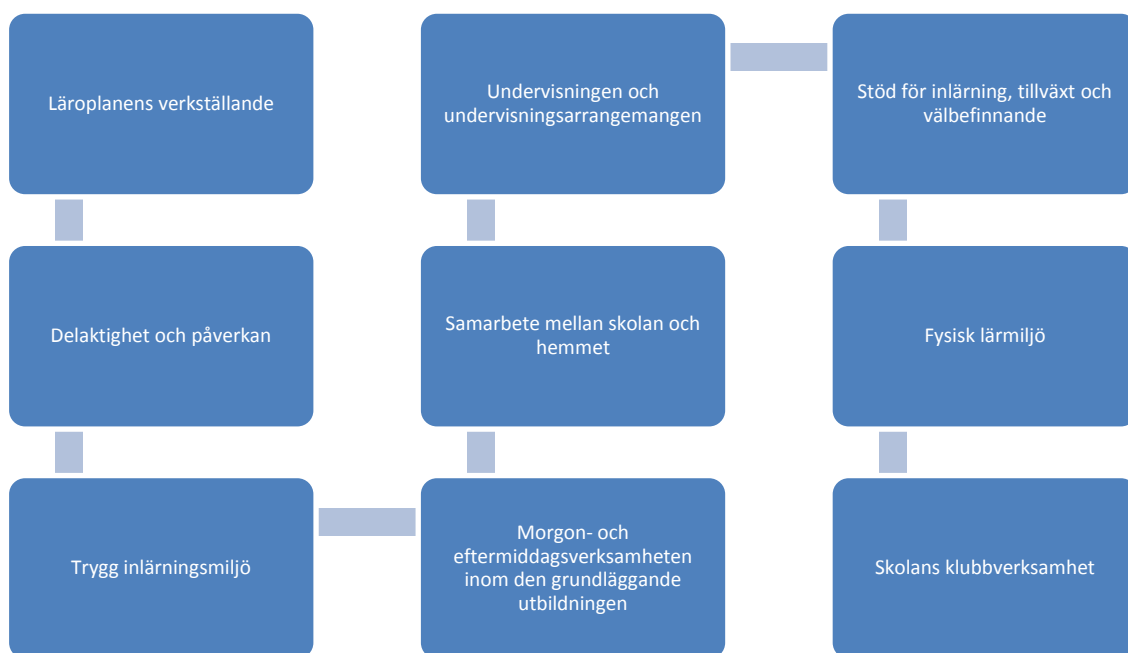
Nya kvalitetskort har utarbetats för morgon- och eftermiddagsverksamhet. Dessa har bifogats till kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen. Kvalitetskriterierna gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen utkom hösten 2012.

Kvalitetskorten är fyra till antalet och de visar strukturerna inom följande områden (Figur 1):

Figur 1. Kvalitetskortets strukturer (Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)

Det finns nio kvalitetskort som påverkar barnet (Figur 2):

Figur 2. Kvalitetskorten (Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)

Kvalitetskorten för den grundläggande utbildningen bygger på en beskrivande del, kvalitetskriterier och frågor som ansluter sig till verksamheten. Varje kvalitetskort innehåller kriterier både för utbildningsarrangör och för skolor (arrangör för eftermiddagsverksamhet samt eftisledare)

Bakgrunden till kvalitetskriterierna är en organiserad utveckling av verksamheten (Figur 3):

Figur 3. Utveckling av verksamheten (Kvalitetsplan för Utbildningstjänsterna i Borgå 2011)

Nedan följer en beskrivning över nationella kvalitetskriterier gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen:

En välorganiserad morgon- och eftermiddagsverksamhet ska stöda skolans grundläggande uppgift, göra dagen till en harmonisk helhet för barnet och genomföras i enlighet med grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen 2011. Gemensamma riktlinjer för skolan samt morgon- och eftermiddagsverksamhet ska stöda och stärka barnets välbefinnande och sociala utveckling. Verksamheten ska förebygga utslagning och stöda barnets skolgång, lärande och sociala färdigheter. Morgon- och eftermiddagsverksamhet kan vid behov utgöra en del av elevens stöd för lärande och skolgång. Verksamheten grundar sig på frivillighet och sker under barnens fritid. Morgon- och eftermiddagsverksamhetens uppgift är att främja barnets helhetsmässiga välbefinnande och förverkliga barnens rätt till fritid, lek och kultur där barnen erbjuds omvårdnad före och efter skoldagen, då föräldrarna är på jobb. Verksamheten sker i form av gruppverksamhet, där det individuella som det gemensamma

beaktas. De vuxna bör lyssna till barnen och barnen får delta i planering och genomförandet av verksamheten. Tillräckligt antal behöriga, kunniga och professionella ledare ska ingå i verksamheten. Ledarna är professionellt ansvariga för att fostra barnen som gruppmedlemmar i trygga och ändamålsenliga lokaler. Hemmen bör tas med i samarbete och i aktivt deltagande. Stöd till hemmets och skolans fostrande roll förutsätter ett förhållande som grundar sig på ömsesidig respekt och jämlikhet mellan vuxna. (Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)

Nationella kvalitetskriterier ur kommunens synvinkel samt ur eftisledarnas och arrangörerna för eftermiddagsverksamhetens synvinkel uttrycks såhär:

Kommunen:

Kommunen förbinder sig att ordna och utveckla verksamheten för elever i årskurs ett och två samt elever i behov av särskilt stöd. I planeringen av verksamheten beaktar man ett yrkesövergripande samarbete. Det finns tillräckliga resurser och yrkeskunnig personal för verksamheten. Antalet anställda och deras kompetens ska motsvara elevgruppens behov. Lokaler och utrustning är ändamålsenliga och verksamhetsmiljön är trygg och trivsam. Verksamheten ska vara systematisk och beakta behoven.

(Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)

Ledarna samt arrangören för eftermiddagsverksamhet

Verksamheten bör vara systematiskt upplagd, ha ett mångsidigt innehåll och stöda barnets uppväxt och utveckling. Verksamheten ska planeras och utvecklas i ett nära samarbete med skolan, hemmet och barnen. Verksamheten bör utvärderas regelbundet. I verksamheten beaktas barn som är i behov av särskilt stöd samt barn med olika språklig och kulturell bakgrund. Information om verksamheten når elever, deras vårdnadshavare samt olika samarbetsparter. (Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet 2012)

2 LITTERATURÖVERSIKT

Grunden i min undersökning utgörs av olika styrdokument från Finland som lagen om grundläggande utbildning, nationella grunder för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen, kommunal morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Borgå stad och nationella kvalitetskriterier inom den grundläggande utbildningen. I kapitel 1 redogjordes de viktigaste fakta.

Jag sökte manuellt information från böcker, från bibliotek och genom att använda databaser som Google Scholar, Haltia, Ebsco, Sage, Svemed och bibliotekens samkatalog Melinda. Databassökning gjordes i november och december 2012 och fortsatte under 2013. Sökord var ”morgon- och eftermiddagsverksamhet”, ”kvalitetskriterier”, ”barnperspektiv”, ”kvalitet i fritidshem” och ”gruppriktat arbetssätt” bl.a. Den manuella sökningen skedde i stadbiblioteket i Borgå, i Haga-Helias bibliotek och i Arcadas eget bibliotek. Från Åbo Akademis bibliotek utlånades också material. Med sökordet ”iltapäivätoiminta” från databasen Google Scholar fick jag 337 resultat på 33 sidor. Då jag använde sökorden ”laatu ja iltapäivätoiminta” fick jag 736 resultat på 73 sidor. Det visade sig att resultatet var ganska lika som jag fick med sökordet ”iltapäivätoiminta”. Jag tog fasta på en viktig undersökning där professor emerita Lea Pulkkinen vid Jyväskyläs universitet skriver om Mahoneys undersökning från 2006 gällande organiserad verksamhet för barn i åldern 5-18 år. Detta tas upp i kapitel 3.3.2.

Med sökorden ”kvalitet eftermiddagsverksamhet” från databasen Google Scholar fick jag 32 resultat. Jag tog fasta på en undersökning, gällande fritidshem och kvalitetsgranskning som behandlas i kapitel 3.1.2.

Hösten 2013 sökte jag upp tidigare forskning från databasen Ebsco med sökorden ”school-age child care” (full text och peer reviewed). Sökresultatet blev 3 träffar, men ingen artikel som direkt passade min undersökning. I Ebsco använde jag mig av subject terms samt browsing, och fick då fram vilka ord som är sakord. Jag sökte upp forskning från databasen Melinda med sökordet ”iltapäivätoiminta” (mångfältssökning åren 2000-2014). Jag kollade ordet från onki (sakordsökning). Resultatet blev 138 träffar, varav 3 träffar som jag använde i mitt arbete. Dessa är Harriets Strandells forskning ”Lapset

iltapäivätoiminnassa”, som tas upp kapitel ”Eftermiddagsverksamhetens uppdrag”. De följande behandlade ”Grunderna i morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen”, som tas upp i den teoretiska bakgrunden. Esa Iivonens utredning gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever ur perspektivet lagstiftning, kvalitet och ändringstryck behandlas i kapitel 3.3.4.

Hösten 2013 sökte jag efter forskning från databasen Sage journals på sökordet ”afternoon activities”. Resultatet visade 16 träffar, men ingen artikel kopplat direkt till mitt arbete. Jag använde också den svenska databasen Svemed plus. Med sökorden ”kvalitet fritidshem” (märkt peer reviewed tidskrifter) blev sökresultatet 1 träff. Med sökorden ”kvalitet och barn” blev sökresultatet 14 träffar och med sökorden ”kvalitet och omsorg” 1 träff. Med sökorden ”kvalitet eftermiddagsverksamhet” blev det inget resultat alls. Med sökordet ”fritidshem” fick jag 97 träffar och med ”barnomsorg” 605 träffar. Jag använde sökorden ”barnomsorg och kvalitet” med resultatet 1 träff. Det som var värt att märka var att samma artikel alltid var med i alla träffar. Jag valde ut denna artikel samt en annan relevant forskningsartikel som berörde min undersökning. Med sökorden ”barns deltagande” (peer reviewed tidskrifter) fick jag 9 träffar, varav 1 som berörde mitt tema.

Artiklar jag valde gäller kvalitet och hur utomhuspedagogik kan stödja lärande och barns deltagande. I artikeln, *Kvalitén i förskolan påverkar barns välbefinnande. Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskolan (2012)*, skriven av Karin Renblad och Jane Brodin tas upp god kvalitet samt kvalitetshöjande arbete. Resultatet av undersökningen påvisade att god kvalitet i förskolan bidrar till barns hälsa och välbefinnande. Ett kvalitetshöjande arbete är nödvändigt för utveckling av verksamheten.

I artikeln, *Kan utomhuspedagogik stödja lärande och inkludering? Personer med intellektuella funktionsnedsättningar (2011)*, tas upp miljöns betydelse för lärande och om att vara delaktig. Resultatet påvisade att deltagarnas välbefinnande ökar förutsatt att miljö anpassas. Vistelse bl.a. i naturen motiverade deltagarna till att lära sig olika saker.

Med sökorden "kvalitet i eftermiddagsverksamhet" från Google scholar blev sökresultatet 24 träffar, varav 2 möjliga artiklar. Jag valde den ena av forskningarna, eftersom den berörde min undersökning. Forskningen behandlar *Kvalitet i fritidshem? Om strukturella faktorerens betydelse för fritidshemmens kvalitet (2008)*. Resultatet visar samband mellan strukturella faktorer som ledningens stöd och pedagogisk samsyn och kvaliteten på verksamheten. Man kan inte se samband mellan barngruppers storlek och verksamhetens kvalitet, fastän de intervjuade pedagogerna uppger att storleken på barngruppen är avgörande för vad de gör på fritidshemmen.

Jag begränsade materialsökningen till att använda material publicerat på 2000-talet, både från Finland och från Sverige. Jag valde ut material som berör min undersökning, som barnperspektiv, eftermiddagsverksamhetens uppdrag, barns delaktighet, personalens kompetens, beaktande av barn med särskilda behov. Jag läste metodböcker för att kunna välja metoder som passar denna undersökning.

3 TEORETISK REFERENSRAM

Nedan följer olika ämnesområden som berör min undersökning och som gäller kvalitet. Sonja Sheridan, docent i pedagogik och Ingrid Pramling Samuelsson, professor i pedagogik vid Göteborgs universitet tar bl.a. upp begreppet kvalitet samt forskning inom området. I kvalitetsavsnittet behandlas också bl.a. Eeva Hujalas syn på kvalitet. Harriet Strandell är sociolog och forskare vid Helsingfors universitet. Hon har undersökt kvaliteten och innehållet i eftermiddagsverksamhet i Finland. Ann-Marie Markström är verksam som forskare och lärare vid Institutionen för Samhälls- och Välfärdsstudier vid Linköpings universitet. Skolverket i Sverige har producerat material som är inriktat på temaområden i denna undersökning. Undervisnings- och Kulturministeriet i Finland beskriver i en färsk rapport kontinuiteten som en kvalitetsfaktor. Kvalitetskriterier som gäller morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen behandlades i kapitel 1.3.4.

3.1 Kvalitet

Kvalitet handlar om barnens välbefinnande. Det är barnens rätt att få förutsättningar som de behöver för att kunna utvecklas och lära sig olika saker. Syftet med kvalitetsarbete handlar om att få fram vilka förutsättningar som är nödvändiga för att arbeta mot nationella mål. Det gäller att utveckla bättre arbetsprocesser, att bättre kunna bedöma resultat och måluppfyllelse och att upptäcka åtgärder som är viktiga att vidta för att förbättra kvalitet. Kvalitetsarbete handlar om att förstå innebörden i olika styrdokument, att tolka dem och använda sätten i det vardagliga arbetet. (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:5)

I Undervisnings- och kulturministeriets publikation (2013:20-21) om systematisk planering skrivs om kontinuitet som en kvalitetsfaktor i barnens vardag. Kontinuiteten består av lärarledd undervisning. Den mångprofessionella personal barnet möter ska ha en gemensam värdegrund och pedagogiska kunskaper för att skapa kontinuitet för barnet i vardagen.

3.1.1 *Kvalitetsaspekter*

Enligt professor Hujala (2012:86) innebär kvalitet egenskaper som berör verkligheten. Med kvalitet avses i vilken omfattning bestämmelser samt grunder efterföljs samt syn på lärande som definieras. Man eftersträvar något värdefullt och det man eftersträvar innebär ett mervärde. Hujala menar att en annan aspekt av kvalitet tar upp faktorer som gör det lättare att nå målen och som baserar sig på forskning. En annan aspekt av kvalitet kan betona faktorer som gäller tjänster som kunderna förväntar sig. Kvalitet kan också beaktas som något som ger mervärde åt tjänsterna.

3.1.2 *Forskning om kvalitet i Sverige*

Enligt Sheridan & Pramling Samuelsson (2009:13) anser vissa forskare att kvalitet är en subjektiv upplevelse. Denna upplevelse ligger i betraktarens öga. Vissa forskare anser att det går att enas om vad som är hög kvalitet och definiera den utifrån kunskap om betingelser som man antar främjar utveckling och lärande. Det är svårt att få svar på frågan vad som menas med låg, medelgod och hög kvalitet. Det är också svårt att få svar

på hur kvalitet bildas och tar sig uttryck i pedagogiska processer eller hur de dokumenteras och utvärderas. Forskning visar att förskolan är som mest effektiv då den utgör en röd linje av barns lärande och när lärande och omsorg inte skiljs åt.

Markskog och Landström (2009) har under sina studier från Universitetet i Kalmar forskat i fritidsverksamheten. Resultatet av studien visar att fritidsverksamhet inte egentligen har någon plats i den kvalitetsgranskning som genomförs i skolan varje år, trots att denna verksamhet lyder under samma läroplan och skolplan som skolan. Detta påpekas av både rektorer och personal.

3.1.3 Kvalitetsbegrepp

Enligt Sheridan & Pramling Samuelsson (2009:15-16) kan kvalitet enligt vissa forskare och Skolverket i Sverige delas in i begreppen struktur-, process- och resultat kvalitet. Strukturkvalitet handlar om verksamhetens yttre villkor, t.ex. personalens kompetens, barngruppens storlek och sammansättning, personaltäthet, material och lokaler. Styrning och ledning av verksamhet hör hit. Faktorer kan vara svåra för personalen att påverka. Processkvalitet handlar om pedagogisk verksamhet, det inre arbetet. Vad sker i de processer som äger rum i verksamheten. Hit kan räknas faktorer som personalens arbetssätt, förhållningssätt, samspel med barnen, relationer med barn och hur de använder olika material. Resultatkvalitet handlar om resultat. Uppnår verksamheten det som eftersträvas. Yttre strukturella förutsättningar innebär ingen garanti för hög kvalitet. Det är av betydelse hur de strukturella villkoren hanteras av vuxna som hänger samman med den pedagogiska kompetensen samt medvetenheten. Hög kvalitet är beroende av samverkande faktorer som syn på barn, resurser, vuxnas kompetens och förmåga att samspela med barn i relation till mål samt kunskap och lärande.

3.1.4 Pedagogisk kvalitet

I det pedagogiska perspektivet på kvalitet finns kvalitet inte i sig utan skapas, gestaltas och utvecklas i mötet mellan vuxna (lärare) och barn och mellan barn och omgivning. Det pedagogiska perspektivet bildas av mellanmännsliga överenskomna kunskaper, föreställningar och värden om hur det kan genomföras i verksamheten och vuxnas, barns

och föräldrars subjektiva upplevelse vad som kännetecknar hög kvalitet. Ett helhetsperspektiv på kvalitet omfattar normer, värderingar och traditioner, pedagogiska processer, barns rätt att lära sig och att utvecklas, att delta och kunna påverka innehåll, strukturer, aktiviteter och processer samt att bli respekterad, hörd och vara betydelsefull. Pedagogisk kvalitet omfattar värderingar om vad som är bra för barn. Kvalitet är också målinriktad via olika styrdokument. Pedagogisk kvalitet har att göra med interaktion mellan vuxna och barn och mellan barn. Vid samspel av hög kvalitet beaktar den vuxna barns erfarenheter och använder aktuella händelser så att barn hamnar i situationer där de får tänka, reflektera och lösa problem. Det är en utmaning att kombinera innehåll, målsättning med barns intentioner och vilja att lära sig. På så sätt bevarar barn lust att lära sig och utvecklar en vilja till lärande längre fram. Kärnan i pedagogisk kvalitet utgörs då av den vuxnas kompetens och förmåga att samspela med barn. (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:17-18)

Kvalitet som pedagogiskt fenomen består av övergripande dimensioner. De fyra dimensionerna av pedagogisk kvalitet är följande: samhällsdimension, lärardimension, barndimension och verksamhetsdimension. Här behandlas kort barndimension utifrån barnperspektiv och barns perspektiv. Strukturkvalitet i denna dimension är den teoretiska ram som bildar utgångspunkt för vilken syn på barns lärande är, barns delaktighet och inflytande. Dimensionens innehålls- och processkvalitet tar fram vad barn är intresserad av och hur de förstår världen, alltså deras lärande. Det handlar om samspel med vuxna och barn och mellan barn. Det handlar också om barns möjlighet att delta samt påverka innehållet och formen i verksamheten. Resultatkvalitet tar upp vad barn lärt i relation till målen. (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:19-20)

Då man talar om kvalitet kan man konstatera att det kan vara svårt att få svar på hur kvalitet bildas och tar sig uttryck i pedagogiska processer eller hur de dokumenteras och utvärderas. Hög kvalitet är beroende av syn på barn, resurser, vuxnas kompetens och förmågan att samspela med barn i relation till mål, kunskap och lärande.

3.2 Barnperspektiv

Utgående från vilket barnbegrepp man bygger sin verksamhet på inverkar starkt på hurdan verksamheten formas. Eftersom ledarnas kunskapsbotten är splittrad är det slumpmässigt på vilket sätt man planerar och förverkligar verksamheten utgående från sin barnuppfattning. Ledarna har inget gemensamt kunskapsbotten om barnets utveckling, inläring, delaktighet och hur man verkar i olika miljöer. Förutom utbildningsnivån inverkar också ansvarsmodeller och eftisarnas olika institutionella kopplingar på skillnaden mellan ledarnas barnsyn. (Strandell 2012:257)

Enligt Pramling Samuelsson och Mårdsjö Olsson (2007:170-172) har forskning visat att barn som blivit bemötta av problemlösande förhållningssätt utvecklar i större omfattning förmåga att förstå och lära sig att uppfatta innebörder. Barn som fått reflektera över innehåll utvecklar förståelse om detta. För att kunna delta i grupperns demokrati är det allas rätt att utveckla grundläggande kunskaper och färdigheter. Det är viktigt att ha en människosyn där respekten för barnets idéer och förställningar är grundläggande. Även det som verkar vara en fysisk verksamhet baserar sig på en tankemässig grund. Pramling Samuelsson och Mårdsjö Olsson nämner FN:s barnkonvention i vilket det står att barns bästa ska stå i fokus. Barn har rätt att vara trygga, att må bra, att säga vad de tycker, att få leka och att lära sig. De ska veta att de är viktiga. Ett barnperspektiv innebär att den vuxna är lyhörd för barns intresse och lyssnar på barn. Relationen utmärks genom att det är barn som tar kontakt med vuxna och de vuxna bekräftar barnen. Man tar del av barns tankar, frågor och färdigheter för att tolka behoven. Man säger att verksamheten är barncentrerad. En vuxen som använder barns perspektiv genom att problematisera och utmana barns tankar, färdighet och kunskap visar att relationen mellan barn och vuxna är av en ömsesidig art. Förutsättning för arbetet i både förskola och skola är den vuxnas förmåga att ta barns perspektiv. Syn på barns aktivitet menas att barn är aktiva i tanke och handling genom att de får syssla med saker som de relaterar till sina erfarenheter. Det handlar om att stödja viljan att lära sig.

Då man talar om barnperspektiv har forskning visat att barn som blivit bemötta av problemlösande förhållningssätt utvecklar i större omfattning förmåga att förstå och lära sig

att uppfatta innebörder. Det är viktigt att ha en människosyn där respekten för barnets idéer är grundläggande.

3.3 Olika aspekter på kvalitet i eftermiddagsverksamhet

I kapitel 3.3 följer olika aspekter på kvalitet i eftis. Det är teman som berör kvalitetskriterierna.

3.3.1 Eftermiddagsverksamhetens uppdrag

Eftermiddagsverksamhet ska komplettera skolan enligt skollagen i Sverige. Både eftermiddagsverksamhet och skola ger barnen olika kunskaper och verksamheten ger en möjlighet att erbjuda andra aktiviteter för barnen. Tyngdpunkten är en annan. Eftermiddagsverksamhet skapar en mångsidighet, helhet och kontinuitet i lärande och utveckling och är därför ett ytterst viktigt komplement till skolan. Barnen ska erbjudas en meningsfull fritid. Förutsättningen är att verksamheten är rolig och trygg, stimulerande där lek och skapande verksamhet får stort utrymme. Verksamheten ska formas utifrån barnens ålder, behov, mognad, intressen och erfarenheter. Beroende på barnens erfarenheter, intressen, situation, skolans inriktning eller miljöns resurser kommer innehållet i verksamheten att variera. Barnen bör få känna sin närmiljö och dess möjligheter. Genom att skapa kontakt med stadens olika fritidsverksamheter för barn kan man väcka intresse hos barnen till att utveckla fritidsintressen som de eventuellt senare kan delta i. Verksamheten bör vara varierad med inslag av lek, fysisk aktivitet, skapande verksamhet, som musik, bild och form, dans, drama och utforskande av omvärlden och utflykter mm. Leken är viktig, eftersom den ger barnen mönster för att hantera information, tänka, lösa problem, utvecklas och förändras. Den fysiska, psykiska och sociala kompetensen prövas genom leken. Barn får prova olika sociala roller och lägga grunden till sin identitet. Barn lär sig också den empatiska förmågan. Fri lek behöver vuxnas närvaro för att kunna stödja barns utveckling och lärande. Gemensamma regler behövs. Gemensamma regler som följs eller bryts är en form av träning i demokratiskt tänkande.

Eftis är en pedagogisk arena för barn att lära sig kompromissa, lära sig respektera olika åsikter samt olikheter. Barns allsidiga utveckling stimuleras då man utmanar barn att

fördjupa sina kunskaper om sig själva och sin omvärld samt beaktar deras nyfikenhet, företagsamhet och lusten att lära sig. Barn utvecklas rikt och mångsidigt i en verksamhet som bygger på insikten att barns lärande och utveckling sker hela tiden och i alla sammanhang. Synen på barnen präglas av aktiva medskapare av sin egen utveckling och sitt eget lärande. Helhetssynen bygger på tanken att olika sidor av barns utveckling och lärande hör ihop och påverkar varandra. Självkänslan stärks i en trygg grupp med tillit till kamrater och vuxna. Förmågan att lära påverkas av självkänslan. Den sociala och känslomässiga utvecklingen påverkar den intellektuella utvecklingen och tvärtom. Eftis förenar pedagogik och omsorg och är därför ett stöd i den intellektuella, fysiska, sociala och emotionella utvecklingen. Barnets självständighet utvecklas i skolåldern. En egen identitet och egna intressen utvecklas i samspel med andra. Stöd av vuxna behövs men också möjligheter att ta eget ansvar. I eftis utvecklar barn en tillit till sig själva och sin egen förmåga. Barns rörelsebehov är stort i skolåldern. I eftis bör man erbjuda många regelbundna tillfällen där lek och kreativitet lyfts upp så att alla barn vill delta. På barns hälsa och livsstil inverkar också kosten. Näringsrika mellanmål under trivsamma former bidrar till att barnen får goda kostvanor. (Skolverket 2007:22-24)

Sociolog Strandells forskningsrapport (2012a) ”Lapset iltapäivätoiminnassa - koululais-
ten valvottu vapaa-aika” utkom i augusti 2012. Hon intresserade sig för ämnet i samband med debatten om eftermiddagsverksamhet i början av 2000-talet. En omdefiniering av barndomen blev aktuell och syn på barnens vardag blev mera riskbetonad. Istället för att se möjligheterna såg man mest riskerna och farorna i att barn är ensamma och tillsammans utan vuxna. Ur samhällelig synvinkel var det intressant hur man diskuterade barn och barndom. Det informella lärandet fick också en betydelse. Barnets fritid hade tidigare ingen betydelse ur inlärningssynvinkel. Barn använde sin tid för dåligt, deras tid var för ineffektiv. Nya sätt att diskutera barndom kom i samband med diskussion om eftermiddagsverksamhet. Strandell menar att eftisarnas brist på lokaler speglar synen på att det inte finns någon gemensam linje för innehållet i eftis. Bråk och friktion uppstod ofta pga. för trånga lokaler. Disciplinsfrågor upplevdes viktiga, för att inte störa skolans verksamhet. Vilken är verksamheten och vad man kan göra styrs av ordning. Barnen i eftermiddagsverksamhet betraktades för mycket som dagisbarn. Barn borde i skolåldern lära sig att bli mer självständiga. Men här är en motstridighet till hur man förverkligar frihet under ansvar i verksamheten. (Strandell 2012a)

Kan man tala om styrning samtidigt som man talar om fritid? frågar sig Rohlin, som är fritidspedagog, fil.lic. och universitetsadjunkt vid fritidspedagogutbildningen på Lärarhögskolan i Stockholm. Rohlin anser att styrning och fritid förefaller vara varandras motsatser. Fritid handlar om vila, avkoppling, arbetsfri tid och skollov. Med styrning föreställer man sig ett mål som är förenat med en hjälpande hand längs en viss linje. För att nå målet behövs avsiktlig styrning. Rohlin menar att styrning inte alltid behöver vara synlig utan mera indirekt. Den kan vara både medveten som omedveten för olika inblandade aktörer. (Rohlin 2001)

Då man talar om eftermiddagsverksamhetens uppdrag kan man konstatera att verksamheten är ett viktigt komplement till skolan. Verksamheten är ett stöd i den intellektuella, fysiska, sociala och emotionella utvecklingen. Eftermiddagsverksamhet är en pedagogisk arena där meningsfull fritid erbjuds åt aktiva medskapare av sin egen utveckling och sitt eget lärande. Man kan också konstatera att det informella lärande har fått betydelse längs med åren. För trånga utrymmen leder ofta till bråk och friktion. Disciplinsfrågor upplevs som viktiga för att inte störa skolans verksamhet.

3.3.2 Barns delaktighet

Forskare Kristina Bartley från Sverige skriver om FN:s barnkonvention och om barns rättigheter. I artikel 12 står det att inga beslut får fattas utan att barnet först hörts i saken. Barnets åsikter ska respekteras med hänsyn till ålder och mognadsgrad. Barn som kan bilda egna åsikter ska göra det utan diskriminering. Ett vanligt sätt att definiera barnperspektiv är att dela in det i tre aspekter: barns syn på sin tillvaro, vuxnas syn på barn och barndom samt samhällets syn på barn och barnpolitik. (Kristina Bartley 2001: 28,33)

Professor emerita Lea Pulkkinen vid Jyväskyläs universitet skriver om Mahoneys undersökning från 2006 gällande organiserad verksamhet för barn i åldern 5-18 år. Resultaten liknar mycket de finländska resultaten. Resultaten visar att barnen önskar delta i handledd verksamhet, eftersom det medför glädje, man träffar sina vänner och färdigheterna utvecklas. Barnets deltagande i handledd verksamhet har bl.a. samband med po-

sitiv utveckling då kriterier är skolprestationer, att gå ut skolan, fortsättningsstudier, psykologisk anpassning och bättre förhållande till föräldrar. (Lea Pulkkinen 2008:4)

Enligt Sheridan & Pramling Samuelsson (2009:102) anses Sverige vara ett föregångsland gällande syn på barns delaktighet, lärande och välbefinnande. Barns delaktighet innebär att verksamheten planeras tillsammans med barn alltid då det är möjligt. Det är viktigt att barn är delaktiga i planerings- och genomförandefasen och att de kan påverka olika aktiviteter, innehållet och miljön. För att förstå begreppet demokrati är det viktigt att barn är delaktiga och får ha inflytande över pedagogiska processer som beslutsprocesser. Läraren bör sätta ord på det som barn är delaktiga i och också verbalt kunna berätta om demokratiprocesser. Läraren bör kunna förstå barn utifrån deras eget perspektiv för att möjliggöra barns delaktighet i beslutsfattande processer. Läraren bör ha kunskap om hur barn skapar kunskap och kunna lyssna på det barn säger för att förstå barns perspektiv. Ibland handlar det om att kunna tolka barns agerande och ha tillit till att de klarar av olika saker med stöd av vuxna. (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:39)

Demokratiska principer som att ta ansvar, kunna påverka och vara delaktig ska omfatta alla barn. I eftis utvecklar barn förståelse för vad demokrati är genom att få uttrycka åsikter och tankar och kunna påverka innehållet. Barns delaktighet och inflytande innebär att man som pedagog är lyhörd och visar respekt för när barn uttrycker sin vilja i vardagliga situationer. I eftis finns möjligheter att stimulera barns förmåga att ansvara för sina handlingar och miljön i eftis. Barn bör få delta i demokratiska processer som till exempel samlingar, möten, planeringar och utvärderingar för att lära sig att agera demokratiskt. Delaktighet som grundar sig på barnets ålder och mognad, är en grundförutsättning för att kunna påverka och föra sin egen talan. Hur eftisledaren förhåller sig är avgörande beträffande hur man arbetar med barns delaktighet och inflytande. De vuxna bör ha förutsättningar och medvetenhet om hur barn kan involveras. Det är viktigt att barn förstår att deras åsikter har betydelse och att det finns både formella och informella demokratiska forum. Då utvecklas förståelse för demokratiska processer. Barn bör få vara delaktiga i olika utvärderingar av verksamheten. (Skolverket 2007:27-28)

Enligt Strandells forskningsrapport (2012a) har eftisar ingen gemensam syn på barn och det är mycket olika hur man ordnar aktiviteter. Det är sist och slutligen väldigt lite som

är lika förutom de yttre ramarna. Syn på barn ser olika ut. Strandell menar att diskussion om innehållet och utrymmesfrågan i eftis ännu inte inletts. Likaså diskussion om barns delaktighet och utvecklingsaspekter. Vad innebär det i verksamheten? Hur kan barnen vara med och utforma den dagliga verksamheten. Den erfarenhetskunskap som barn som gått på eftis har borde tas tillvara. Man borde också fundera över vad barns fritid betyder. Strandell anser att eftis inte ska vara skolverksamhet. (Strandell 2012a)

Strandell (2012b) menar att eftermiddagsverksamhet är en del av ett livslångt lärande. Inläring begränsas inte bara till skolan eller till intellektuella färdigheter. Begreppet inläring innehåller också sociala och etiska färdigheter, samt hurdan inställning man har. Ansvar över sin egen inläring och hur man styr sitt eget liv utvidgas. Barnets egen aktivitet, initiativ, flexibilitet och ansvar över sina egna val betonas starkt i den nya inläringen. Man ger barnen utrymme att fungera. Strandells forskning visar att barns frihet att röra på sig och frihet att välja olika aktiviteter är viktigt för att man ska trivas bra. Den viktigaste resursen i möjliggörande styrning är förtroende. Förhållande med tillit mellan ledare, barn och föräldrar är viktiga för att styrning ska lyckas. Barn förbinder sig och vill delta i upprätthållandet av social ordning. Barn lär sig att det lönar sig att förbinda sig, eftersom det ger dem frihet att fungera och ger dem möjlighet att fungera i förhandlarrollen. (Strandell 2012:258-261)

I forskare Markströms etnografiska studie "Förskolan som normaliseringspraktik" ses pedagogiken som ett målrationellt projekt. Barnet görs som ett objekt för de professionella. Markström pekar också på att både föräldrar och barn är aktörer. Barn skapar egna rutiner och eget utrymme. De lär av varandra och visar motstånd mot rådande ordningar. Personalen utför inte ensam det pedagogiska arbetet, utan alla aktörer är delaktiga i skapandet av olika praktiker. De olika aktörerna är involverade i det pedagogiska arbetet genom att skapa och följa rutiner, lära av varandra, ifrågasätta eller eventuellt göra något på ett annat sätt. (Markström 2007:214) Markström menar att barnets sociala kompetens och deltagande är grundläggande i förhållande till allt lärande. För att klara av inslag av formellt lärande i grupp där personalen ger uppgifter som ska lösas, krävs av barnen förmågan att ta instruktioner. Denna förmåga anses vara en betydelsefull kompetens hos barn. (Markström 2007:157)

Smith (refererad i Johansson & Pramling Samuelsson 2003:68-69) beskriver tankar om delaktighet. Smith menar att om barn får delta med sin förmåga med stöd så hjälper det barn att lära sig. De behöver tillfällen att öva på beslutsfattande. Möjlighet att delta har en stor betydelse för de färdigheter som barn utvecklar. Det är viktigt att ta ett barns perspektiv och låta barn vara delaktiga och fatta beslut. Det innebär rätt att få göra rösten hörd. Då barn upplever sig som delaktig upplever de sig som kompetenta, enligt Smith. Johansson anser gruppens betydelse viktig, barns läge intill varandra kan ha betydelse till att erfara andras perspektiv och förstå att andra behöver hjälp (Johansson & Pramling Samuelsson 2003:70).

Man kan konstatera att utifrån dessa synpunkter är det viktigt att barn lär sig social kompetens och får vara aktivt deltagande i verksamheten, eftersom det är grunden i förhållande till allt lärande. Frihet under ansvar anses öka trivseln och stärka förhållandet mellan barn och den vuxna. Det är viktigt hur eftisledaren förhåller sig då hon/han arbetar med barns delaktighet och inflytande. I livslångt lärande betonas barnets egen aktivitet, initiativ, flexibilitet och ansvar över sina egna val.

3.3.3 Personalens kompetens

Kvalitet som pedagogiskt fenomen består av övergripande dimensioner. De fyra dimensionerna av pedagogisk kvalitet är följande: samhällsdimension, lärardimension, barndimension och verksamhetsdimension. Här behandlas kort lärardimensionen. Dimensionen betraktas utifrån lärarperspektiv och lärarens eget perspektiv. I dimensionen utgörs strukturkvaliteten av lärarens formella kompetens och vilken utbildning det är frågan om, lärarens värderingar och attityder, syn på barn, lärande och kunskap. Innehållskvalitet eller processkvalitet innebär lärarens val av aktiviteter och innehåll, barnperspektiv och målet att närma sig barns perspektiv i form av samspel med barn, förhållningssätt och strategier. Hit hör också lärarens egen förståelse av verksamhetens uppdrag och vad professionalitet och kompetens innebär i medvetenhet om sig själv, i sin lärandeprocess och i handling. (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:19-20)

Delaktighet handlar om att kunna fånga sådant som intresserar barn och hur barns erfarenheter kan tas tillvara. Enligt Sheridan & Pramling Samuelsson visar flera studier att

det handlar om den vuxnas syn på barn, lärande och kunskap. Hit hör också medvetenhet om sitt sätt att förstå. (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:40) Med tanke på kvalitetsarbete är det viktigt att läraren har kompetens att kunna observera, reflektera, dokumentera, utvärdera, analysera, tolka och skriva ner resultat (Sheridan & Pramling Samuelsson 2009:9).

Enligt Strandells forskningsrapport (2012a) är eftisledarnas ledarkompetens på mycket olika nivå, beroende på att utbildningarna till eftisledar behörighet är rätt så olika. Kompetensen hör starkt ihop med hur vardagen utformas i eftis. (Strandell 2012a)

Strandell (2012b) anser att personalens intresse, kunskap och hur man förbinder sig till arbetet är väsentliga kvalitetsfaktorer. Ledarnas utbildningsbakgrund varierar och en del ledare har ingen behörighet. Ett arbetsteam som förbinder sig till sina arbetsuppgifter leder till att verksamheten fungerar och att barnen trivs. Bland ledarna finns det skillnad i hur de förhåller sig till nya krav som riktar sig till bandom och den suddiga gräns mellan barn och vuxna samt hur de beaktar detta i sitt arbete. En del tror på förändringar till olika möjligheter. Då omformas också syn på ledarrollen och maktförhållandet mellan barn och vuxen. Rollen kan då definieras som från en bestämd till en aktiv medgörare och som ett stöd vid barnets sida. Ledarna stöder barn att själva använda sitt eget goda omdöme, fundera över följderna och ansvara inom vissa gränser över sina handlingar. Barn deltar i att leda sig själva, som lyckas endast då man beviljar barn eget ansvar och makt. (Strandell 2012:254-257)

Utifrån dessa studier gällande personalens kompetens utgörs kvalitet av formell kompetens, värderingar och attityder, syn på barns lärande och kunskap. Med tanke på kvalitetsarbetet är det viktigt att ledaren har kompetens att kunna observera, reflektera, dokumentera, utvärdera, analysera och tolka resultat. Kompetens hör starkt ihop med hur vardagen formas. Ett team som förbinder sig till sina uppgifter leder till att verksamheten fungerar och att barn trivs. Det är viktigt att barn deltar i att leda sig själva, som lyckas endast då man ser barns eget ansvar och goda omdöme.

3.3.4 Beaktande av barn i behov av särskilt stöd

Jurist Esa Iivonens (2009:102,104) viktigaste utvecklingsåtgärder i sin utredning gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever ur perspektivet lagstiftning, kvalitet och ändringstryck är följande: att åt alla som har behov av en plats beviljas en plats, att stärka samarbete mellan skolan och morgon- och eftermiddagsverksamhet, samarbete gällande användning av lokaler, längre arbetsavtal för ledare, utveckling av verksamheten gällande barn med särskilda behov och möjlighet för arrangörer för eftermiddagsverksamhet att idka en långtidsverksamhet. Till samarbetet hör också tillstånd för dataövergång mellan grundläggande undervisning, elevvården och morgon- och eftermiddagsverksamhet.

4 METOD OCH GENOMFÖRANDE

4.1 Metodval

Frågeställningen i detta arbete behandlade eftisledarnas tankar i frågor som baserar sig på kvalitetskriterierna. En kvalitativ forskningsmetod användes. Kvalitativ forskning syftar till att klargöra egenskapen i ett fenomen och att söka efter meningen med fenomenet (Widerberg 2002:15).

4.1.1 *Insamling av data*

Materialet insamlades genom kvalitativa forskningsintervjuer (Bilaga 1 & 4). Syftet med den kvalitativa forskningsintervjun är att förstå ämnen som den intervjuade upplever i vardagsvärlden. Intervjun söker utveckla en mening ur den intervjuades erfarenhet (Kvale 2009:17,39). Syftet vid kvalitativa intervjuer är att använda sig av mötet mellan intervjuaren och den intervjuade, och av samtalet som uppstår (Widerberg 2002:16).

Det är viktigt att intervjufrågorna undersöks i förväg för att ta reda på hur de uppfattas av personal ur den grupp som enkäten ställs till. Man bör passa på att man inte ställer alltför ledande frågor, t.ex. på ett sådant sätt att det ur frågan framgår vilket svar som väntas. (Ekholm 2009:68) I detta fall undersöktes frågorna av stadens två ambulerande

eftisledare. Frågorna baserade sig på teman tagna ur de nationella kvalitetskriterierna gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen.

Kvale (2009:118) nämner sju steg vid en undersökning med hjälp av kvalitativ intervju. Stegen som bör beaktas är följande: tematisering av projektet, planering, intervjun, utskrift, analys, verifiering och rapportering.

En intervjuguide är en sammanställning med teman som ska utforskas. Syftet var att intervjupersonerna skulle få möta likartade teman. Frågorna ställdes inte i en speciell ordningsföljd och det var upp till utfrågaren att ställa de konkreta frågorna. Det var i stor utsträckning frågan om öppna frågor. (Jacobsen 1993:19)

Intervjun i examensarbetet var en halvstrukturerad temaintervju med stödfrågor som utfördes i tre olika grupper. Arbetet fokuserade på de ansvariga ledarnas syn på kvalitetsarbete i Borgå. Eftermiddagsverksamhetens ansvarsledare intervjuades och intervjun utfördes i två grupper på finska och i en grupp på svenska, så att alla hade möjlighet att diskutera på sitt eget modersmål. Ett informationsbrev skickades till informanterna där det berättades om syfte, informantens roll, frivillighet i deltagandet, om att svaren behandlas konfidentiellt och används i forskningssyfte. Ett informerat samtycke underskrevs. Intervjun planerades i eftislokaler, där man kunde diskutera ostört. Intervjun bandades, skrevs rent och analyserades. I intervjuguiden var den första frågan en öppen fråga där det frågades om tankar som är viktiga i eftermiddagsverksamheten. De följande fem frågorna baserade sig på olika teman tagna ur de nationella kvalitetskriterierna som gäller morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen. Som analysmetod användes innehållsanalys.

En temaintervju är en halvstrukturerad metod där aspekterna och temaområdena är lika för alla. En gruppintervju har en speciell betydelse då man vill klargöra om informanterna bildar en gemensam åsikt i förhållande till de aktuella frågorna. Vid en gruppintervju får man samtidigt information av flera informanter, men som en nackdel kan nämnas bl.a. det att alla som man kallat till intervju eventuellt inte dyker upp. (Hirsjärvi & Hurme 2001:48, 61, 63) Gruppintervjuer användes allmänt på 1950-talet. Marknads-

forskare kallade intervjuerna för ”fokusgruppintervjuer”. Målet var att undersöka konsumtionsmotiv. I dag dominerar fokusgruppintervjuer inom konsumentforskning. De används också inom medicinsk utbildning, i utvärdering av sociala program och i samhällsforskning. I en fokusgrupp är det viktigt att få fram en mängd synpunkter på det som är fokus för gruppen. Intervjuaren introducerar diskussionsämnet. Uppgiften är att skapa en atmosfär som tillåter informanterna att ha personliga åsikter då de tillsammans diskuterar kring ett tema. Det är viktigt att det blir ett meningsutbyte i gruppen. Vanligtvis består gruppen av 6-12 deltagare. Målet för gruppen är att få fram olika uppfattningar i en fråga. Vid ”tabubelagda” ämnen kan interaktionen i gruppen göra det lättare att våga uttrycka olika synpunkter. (Kvale 2009:166) Jag har valt att kalla intervjun i examensarbetet för en fokusgruppintervju.

4.1.2 Bearbetning och analys av data

Enligt Kvale (2009:118) avgörs analystekniken utifrån undersökningens syfte och ämne. Jag valde att använda innehållsanalys i bearbetningen av det empiriska materialet. I denna analysteknik placeras samtalstextens innehåll i kategorier och då träder olika teman fram. Kategorierna kan uppkomma under analysens gång eller vara utvecklade på förhand. (Kvale, 2009:219) Enligt Tuomi och Sarajärvi (2009:106) menas med innehållsanalys en strävan att beskriva dokumentets innehåll ordagrant.

Om syftet är att berätta vad en text handlar om och om vilka ämnen den berör kan innehållsanalys användas. En fallgrop i analystekniken är risken för att dra slutsatser om ämnen som texten inte behandlar. (Boolsen 2007:125) Enligt Tuomi och Sarajärvi (2009:113) kan innehållsanalysen bildas utgående från en teori, det vill säga deduktivt. Kategoriseringen av analysen utgår en tidigare teori eller en hypotes. Eftersom mina intervjufrågor baserade sig på färdiga teman hade jag mina temaområden eller kategorier klara i förväg. Man kan då säga att analysen var en deduktiv innehållsanalys. Tilläggsfrågor användes under intervjun. Jag använde färgkoder för att plocka fram det väsentliga som hörde till ett visst tema. Jag placerade sedan in dessa delar i underkategorier.

4.2 Validitet, tillförlitlighet, generaliserbarhet

Med undersökningens validitet eller giltighet utreder man riktigheten och styrkan i ett yttrande. Validiteten svarar på frågan om undersökningen undersöker det den är tänkt att undersöka. Validiteten av undersökningen granskas genom hela forskningsprocessen. (Kvale 2009:264-267)

Reliabilitet hänför sig till konsistensen och tillförlitligheten i resultaten. Man kan ställa sig frågan om ett resultat kunde reproduceras vid en annan tidpunkt av en annan forskare. (Kvale 2009:263) För att hålla tillförlitligheten hög i denna undersökning användes inspelningsutrustning vid gruppintervjudiskussionerna och vid transkriberingen skrevs hela diskussionen rent. Två av gruppdiskussionerna översattes inte till svenska utan skrevs på finska, eftersom jag är tvåspråkig. Generaliserbarheten avgör i vilken utsträckning man kan överföra kunskapen som producerats till andra sammanhang (Kvale 2009:281). Kunskap som framkommit i denna undersökning belyser tretton av sexton informanternas upplevelser. 81% av de ansvariga ledarna i Borgå deltog i undersökningen. Enligt Flyvbjerg (refererad i Kvale 2009:283) går det i vissa fall att generalisera från enskilda fallstudier. Enligt Flyvbjerg är kontextberoende kunskap viktigare att producera än att söka efter en universell teori.

4.3 Etiska reflektioner

Kvale och Brinkmann (2009:78-79) menar att en intervju-undersökning är ett moraliskt företag. Det är medlen och målet för undersökningen som är avgörande. Intervjuns interaktion påverkar också intervjuaren och denna kunskap påverkar förståelsen av människans villkor. Forskningen består av etiska och moraliska frågor. Från början av intervjuprocessen bör man beakta etiska frågor. Hela forskningsförloppet har sina etiska frågor man bör beakta. Tematiseringen tar upp övervägandet av syftet med undersökningen. Man tar hänsyn till värdet av kunskap och hur den förbättrar den mänskliga situationen. Vid planeringen erhåller man ett informerat samtycke av informanterna till att vara med i studien samt att säkra konfidentialiteten. Finns det konsekvenser som en följd av intervjun? Vid intervjusituationen övervägs konsekvenser som t.ex. stress som kan uppstå vid intervjun. Vid utskriften säkras att texten är lojal mot det som informan-

terna sagt. Verifieringen tar upp vikten av att redovisa kunskap som är säkrad. Vid rapporteringen tas igen frågan om konfidentialitet upp, likaså vilka konsekvenser rapporten kan få för informanterna.

Mitt examensarbete är ett beställningsarbete av Borgå stad. Tillstånd till forskning har beviljats av arbetsgivaren. Planen granskades av Etiska rådet vid Arcada.

Jag försökte beakta forskningsstadierna. Syftet med arbetet var att stöda kvalitetsutvecklingen genom att kartlägga utvecklingsbehoven. Resultaten används vid utarbetandet av en kommunal kvalitetsplan inom eftermiddagsverksamheten. Vid planeringen skickades ett informationsbrev till informanterna där det berättades om syfte, informanternas roll, frivillighet i deltagandet (Bilaga 2 & 5). Svaren behandlades konfidentiellt (skyddar informanternas person) och användes i forskningssyfte. Informanternas identitet skyddades och en blankett för informerat samtycke underskrevs (Bilaga 3 & 6).

Forskarens roll och moraliska ansvar togs upp. Nyttan kan ses i kvalitetsarbete gällande eftermiddagsverksamhet i Borgå stad. Intervjumaterialet förstörs då arbetet är slutfört. Vid utskriften beaktade jag lojaliteten mot det som informanterna berättade för mig under intervjun. Vid verifieringen var det viktigt att redovisa kunskap som är säkrad. Konfidentialiteten togs på nytt upp vid rapporteringen.

Enligt Kvale och Brinkmann (2009:84-92) hör dessa fyra områden till de etiska riktlinjerna: informerat samtycke, konfidentialitet, konsekvenser och forskarens roll. Vid informerat samtycke informerar man intervjupersonerna om syftet, ev. risker och fördelar. Det är viktigt att betona att intervjupersonerna deltar frivilligt och kan dra sig ur när som helst. Med konfidentialitet menas att privata data som eventuellt kan identifiera deltagarna inte avslöjas. Vid konsekvensen betonas den etiska principen att man ska ”göra gott” och att risken för att personer som eventuellt kan lida skada ska vara så liten som möjligt. Forskarens roll handlar om dennes engagemang i moraliska frågor och försök att uppnå hög kvalitet på den kunskap som publiceras. Dessa fyra områden ska användas som etisk påminnelse under hela forskningen. Arcadas interna regler ”God vetenskaplig praxis i utbildning och forskning” vid Arcada samt ”God vetenskaplig praxis i studier vid Arcada” efterföljdes.

5 RESULTATREDOVISNING

Nedan följer resultatet av den kvalitativa intervjun. Den sociala kontexten behandlas i kapitel 5.1., genomgång av resultat i kapitel 5.2., samt sammanfattning av resultat i kapitel 5.3.

5.1 Den sociala kontexten

De tre intervjuerna gjordes i mars 2013 i en ungdomslokal, en eftermiddagsklubb och i ett klassrum. Intervjuplatserna var planerade så att intervjun kunde utföras i en lugn miljö utan störande moment. En gruppdiskussion gjordes på svenska och två diskussioner gjordes på finska. 13 av 16 informanter deltog. En eftisledare som inte var ansvarsledare ville också delta i gruppintervjun. Alla svenskspråkiga informanter deltog i intervjun. Från de finskspråkiga intervjuerna fattades sammanlagt 3 personer. En av informanterna var man, de övriga var kvinnor. Av deltagarna var nästan alla behöriga, undantaget var de två deltagare som studerade och blir behöriga 2013. Alla informanter hade flera års erfarenhet av arbetet som eftisledare.

Utgångspunkten till intervjuerna var den intervjuguide jag planerat (Bilaga 1 och 4).

Guiden var indelad i sex huvudteman eller kategorier, vilka berörde de nationella kvalitetskriterier som gäller för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom grundläggande utbildning:

- Verksamhetens betydelse
- Verksamhetens mångsidighet
- Stöd av barnets utveckling i samarbete med skolan
- Beaktande av utvecklingsmål vid planering
- Beaktande av barn med särskilt stöd, språklig eller kulturell bakgrund
- Informationens betydelse

5.2 Resultatet – ansvarsledarnas synvinkel kring kvalitetsfrågorna

Resultatet kategoriserades enligt de sex teman och stödfrågor som användes. Nedan beskrivs var för sig huvudkategorierna och underkategorierna.

Den första intervjufrågan behandlade **Verksamhetens betydelse** och vad som för ansvarsledaren ansågs som viktigt. Underkategorierna var följande:

- Trygghet
- Att beakta barnets behov
- Verksamhetens innehåll
- Samarbete med föräldrar och skola
- Utrymme

Trygghet

Ansvarsledarna ansåg att trygghet innebär en trygg plats, en trygg vård/verksamhet, att det är trivsamt och roligt, att barnet inte är ensamt utan hör till en grupp, att barnen blir jämlikt behandlade och respekterade. Det anses självklart att eftermiddagsverksamhet finns för barnet, föräldrarna är trygga med att barnet är i eftis då de själva är på jobb. Det är viktigt med kontinuitet i personalen, de vuxnas roll är viktig. De vuxna är närvarande, trygga, pålitliga och fungerar som rollmodeller för barnen. Så här svarade informanterna i den svenskspråkiga gruppen på frågan om vad verksamhetens betydelse väcker för tankar:

Att vi bjuder på trygg och trivsam eftermiddag åt barnen att de inte behöver vara ensamma. De kommer till ett ställe och hör till en grupp, liksom hela gruppens gemenskap. Det tror jag är viktigt. Och att alla är jämlika i gruppen och blir respekterade.

Att beakta barnets behov

Ansvarsledarna betonade att det är viktigt att barnen känner sig välkomna, att man tar emot dem då de kommer till klubben och att de blir sedda. Man lyssnar till barnen och lär känna dem. Alla är individer och man lär känna dem och godkänner dem som de är. Det är viktigt att uppmuntra barnen och att hitta deras goda sidor. Man diskuterar, lyssnar, visar intresse och är närvarande i situationen. Man lär barnen ta varandra i beaktande. Ansvar ges åt barnen vid vissa situationer. Man har märkt att barnen diskuterar

med de vuxna i eftis om bra och dåliga upplevelser. Följande citat från den första finskspråkiga gruppen får sammanfatta detta:

Lapsset huomioidaan mitä lapsset haluavat tehdä. Vastuu lapsille, annetaan vastuuta joissain asioissa.

(Man beaktar barnen vad de vill göra. Man ger ansvar åt barnen, ansvar med vissa saker).

Verksamhetens innehåll

Ansvarsledarna betonade innehållet som viktigt. Det ska vara mångsidigt, roligt och meningsfullt. Barnen ska få välja vad de vill göra och delvis inverka på innehållet. Det är inget tvång att delta i olika verksamheter. Verksamheten ska ibland vara ledd, men inte ha ett lika strikt tidsschema som i skolan. Fri lek och konkret verksamhet betonas. Barnen lär sig fungera i grupp, godkänna regler och anpassa sig. Det är viktigt med regler och ett fungerande system. Ett citat från den andra finskspråkiga gruppen får sammanfatta detta:

Se on vapaa-aikaa. Lapsella monipuolista tekemistä ja mielekästä mitä se haluaa itse tehdä. Ei ole pakkopullaa ja että olisi kiva olla.

(Det är fråga om fritid. Barnet får göra mångsidiga och meningsfulla saker, som det själv vill göra. Det är inget tvång och man ska trivas).

Samarbete med föräldrar och skola

Många framhöll att det är viktigt med en aktiv kontakt till barnens föräldrar och att alltid då man hinner diskutera om vad som görs i verksamheten. Barnen kan vara helt olika i skolan och i klubben. Det kan ha varit problem och en dålig dag i skolan och det leder ofta till att barnet inte längre orkar kämpa på eftermiddagen. Så här sade någon av ansvarsledarna från den svenskspråkiga gruppen om samarbete:

Samma spelregler med alla vuxna, att det fungerar och sen att dom här vuxna aktivt har kontakt och har samarbete med föräldrarna också, och med skolan.

Lokal (utrymme)

Enligt ansvarsledarna är det viktigt att det finns en träffpunkt för barnen och att alla får göra platsen trivsamt. Det är tryggt för barnen att ha en plats dit de vet att de alltid kom-

mer på eftermiddagen. Andra belyste detta med att säga att det i vissa skolor inte finns ändamålsenliga lokaler. Så här kommenterar ansvarsledarna från den första finskspråkiga gruppen frågan om lokal (utrymme):

On iso asia se, että minkälainen tila on ja mitä saa käyttää. Kun meillä on kokonainen hyvä tila, jumppasali joka päivä meillä on ihana iso piha missä on uudet välineet, joka on ihan erilaista me voidaan toteuttaa.

(Det är en stor sak hurdan lokalen är och vad man får använda. När vi har ett bra och helt utrymme, gymnastiksalen varje dag, en härlig stor gård med nya redskap inverkar på vad vi gör).

Den andra intervjufrågan behandlade **Verksamhetens mångsidighet**. Underkategorierna är följande:

- Möjligheter till verksamhet erbjuds
- Barnens deltagande
- Smågruppsverksamhet

Möjlighet till omväxlande verksamhet

Samarbete med olika parter är viktigt, t.ex. skola och föräldrar. Att kunna använda skolans redskap kan underlätta och göra verksamheten mångsidigare. I vissa skolor får eftis inte använda uteredskapen. Enligt ansvarsledarna har barnen möjlighet att ge egna idéer, att välja verksamhet och att använda sin egen fantasi. Många av ansvarsledarna framhöll att det på många håll är svårt att ordna vilostunder. Så här svarade informanterna i den andra finskspråkiga gruppen om vad vila eller avkoppling i gruppen kan betyda:

On aivoille lepo, että voit hetken tehdä se mitä sä haluat.

(Det är vila för hjärnan att kunna göra det man vill en liten stund).

Barnens deltagande

Många av ansvarsledarna framhöll att man i verksamheten utgår från de barn som hör till en grupp. Man beaktar barnen och lyssnar på deras idéer och önskemål. Man tar med dem i verksamheten. Verksamheten utvärderas efteråt. Så här svarade informanterna i den andra finskspråkiga gruppen om barns deltagande:

Monipuolisuus on myös se, että lapsi saa myös itse olla välillä päättämässä ja kun tehdään jatko-suunnitelmia.

(Mångsidighet är också det att barnen ibland själva får vara med och bestämma och när vi gör fortsatta planer).

Smågruppsverksamhet

Många av ansvarsledarna svarade att barnen ofta själva får välja vad de vill göra bland olika aktiviteter och om de vill vara inne eller ute. I vissa eftisar låter man barnen välja aktivitetsgrupper och vissa har ibland smågruppsindelning med skilda aktiviteter.

En tillägsfråga som utreddes: Vad är speciellt viktigt för första respektive andraklassister? Hurdan är din roll som ledare? Ansvarsledarna ansåg att eftermiddagen ska vara en trygg fritid och barnen ska få vara barn. Att få leka är ytterst viktigt för barnen. En liten vilostund vill man också ge möjlighet till. De ansåg att rollen som ledare innebär att skapa ett tryggt, pålitligt och bra förhållande till barnen, visa auktoritet och gott exempel, använda humor och försöka vända saker till det positiva. En överenskommelse om rollfördelning mellan ledarna ses som viktigt, men ibland saknas det. Samarbete med skolan och föräldrar anses också som viktigt. Här ser ansvarsledarna en svårighet eftersom de inte alltid får den information som behövs, t.ex. gällande barn med särskilda behov. Det konstaterades också att det är bra med gemensamma möten för ledarna där man kan utbyta idéer. Då samma person jobbar som skolgångsbiträde i skolan och eftisledare på eftermiddagen stöds samarbetet med skolan. Följande citat från den svenska gruppen gällande rollen som ledare får sammanfatta detta:

Vi finns där hela tiden och de kan komma till oss med vad som helst, en trygg vuxen de kan lita på. Det att vi vet vad vi gör, vi ser till att det funkar. De är trygga med det att dom märker att om nåt händer tar vi itu med sakerna.

Den tredje intervjufrågan behandlade **Stöd av barnets utveckling i samarbete med skolan**. Underkategorierna är följande:

- Information från skolan och förskolan
- Mångprofessionellt samarbete
- Pedagogiskt kompanjonskap

Som sammanfattning kan man konstatera att nästan alla informanter anser att samarbetet och informationsgången med skolan borde utvecklas. Man önskar få information om de barn som börjar i eftis för att bättre kunna planera och bygga upp verksamhetsplanen innan barnen anländer. Man kunde lättare ta fasta på vad skolan t.ex. har för teman, tidtabeller mm. Man ser det som rektorns ansvar att se till att informationen löper. Många anser också att samarbete med förskolan är viktigt och borde utvecklas. Följande citat från den svenska gruppen får sammanfatta detta:

Grejen är den, tät kontakter mellan förskola och skola. Så har dom konferens och dokumentation. Det här har hänt, han är bra på det, alltmöjligt. Vi är helt utanför det här.

Vi som har fri verksamhet skulle kunna bygga upp verksamhetsplanen redan om vi kunde få veta att det här är sådan grupp där det är tio pojkar som är livliga och tycker om idrott. Då skulle vi kunna fokusera mera på det i verksamhetsplanen redan före dom kommer.

Det skulle vara mycket säkrare att veta. Då vet man på förhand att nu ska man hålla ett öga på. Det är ett stort problem!

Ansvarsledarna önskar att det mångprofessionella samarbetet med skolan utvecklas. Då tidig oro väcks är det viktigt att få ett mångprofessionellt stöd. Vi behov borde möten ordnas med skolan under läsåret. Ansvarsledarna önskar information om hur de kunde stöda barnet på bästa sätt så att samma linjer används i fostran. Följande citat från den andra finskspråkiga gruppen får sammanfatta detta:

Olisi tosi tärkeätä jos me tiedetään jos jollain lapsella on tosi vaikeata. Millä tavalla pystytään yhdessä koulun kanssa tukemaan lasta. Pyritään pysyä samassa suunnitelmassa, että se linjaus on sama.

(Det skulle vara mycket viktigt om vi vet, ifall något barn verkligen har svårigheter. På vilket sätt kunde vi tillsammans med skolan stöda barnet. Vi strävar till att hålla oss till samma plan och att linjen är densamma).

Ansvarsledarna talar om hur viktigt det är med ett pedagogiskt kompanjonskap med skolan. Det är frågan om samma barn i eftis och skolan. Man önskar också att eftermiddagsverksamheten beaktas på skolans föräldramöten. Några enstaka konstaterade att samarbetet med skolan fungerar. Bl.a. informationsgången fungerar och man har fått

arbetsredskap för hur man tar emot t.ex. ett barn med särskilda behov. Följande citat från den andra finskspråkiga gruppen får sammanfatta detta:

On kyse samasta lapsesta, ajatellaan lasten parasta.

(Det är frågan om samma barn, man tänker på barnets bästa).

Det frågades också om barnets aktiva deltagande i verksamheten. Det kan konstateras att barnen och också föräldrarna aktivt får delta i verksamheten. Ansvarsledarna tar emot idéer, man diskuterar med barnen vad de önskar göra. Eget ansvar ges till barnen i olika situationer. Åt föräldrarna erbjuds föräldrakvarter och föräldramöten ordnas i många eftis. Man diskuterar regelbundet med barnens föräldrar. Den positiva responsen glöms inte. Många eftisar har en egen enkät om kundtillfredsställelse som ges till barnen och föräldrarna. Följande citat från den första finskspråkiga gruppen får sammanfatta detta:

Meillä on aina keskustelutuokio ennen välipalaa.

Vi har alltid en diskussionsstund innan mellanmålet.

Kysyn kuulumisia melkein joka päivä ja sitten pyrin siihen, että jokaiselle lapselle olisi aikaa ainakin 5-10 minuuttia. Sen päivän aikana kiertäisin, juttelen, pelaan, leikitään.

(Jag frågar nästan varje dag hur det är med barnen. Jag strävar till att ha tid med varje barn åtminstone 5-10 minuter varje dag. Under dagen går jag runt, pratar, spelar, så leker vi).

Den fjärde intervjufrågan behandlade **Beaktande av utvecklingsmål vid planering**. Underkategorierna är följande:

- Team palavrer
- Mål
- Utvärdering

Team palavrer

Alla grupper betonade team palavrer som viktiga. Dagliga diskussioner förs. Man funderar över hur man arbetar vidare med t.ex. konflikter som uppstår. Behoven att förändra olika saker tas i beaktande. En del föräldrar önskade mera utevistelse och flera lugna stunder. Hur barn med särskilda behov anpassar sig till gruppen och hur man beaktar deras behov är ett ämne för sig.

Mål

Man ställer upp mål i verksamheten. Ansvarsledarna nämner samarbetsplanen och verksamhetsberättelsen som sina arbetsredskap.

Utvärdering

Nationella utvärderingar gällande morgon- och eftermiddagsverksamheten har gjorts. Många av ansvarsledarna gör också egna utvärderingar till barnen och föräldrarna. Så här svarade informanterna i den svenskspråkiga gruppen om sina tankar:

Vi gör mål och samarbetsplan tillsammans med teamen, där vi funderar och kan ta en titt och fundera är det såhär. Och är det inte riktigt så ser man tillbaka på det.

Den femte intervjufrågan behandlade **Beaktande av barn med särskilda stöd, språklig eller kulturell bakgrund**. Underkategorierna är följande:

- Samarbete med skolan och förskolan
- Samarbete med föräldrar
- Utbildning/erfarenhet
- Personalresurs

Som sammanfattning kan man konstatera att nästan alla ansvarsledare anser att samarbetet med skolan och förskolan bör utvecklas. En modell borde planeras. Det är mycket viktigt att i förväg få tillräcklig information om barnen i eftis, och hur de fungerar i grupp och få veta om verksamhetsmodeller och arbetsredskap som används med barnen. Samarbete med föräldrarna ses också som mycket viktigt för att få information om barnen och hur de fungerar. En del av ansvarsledarna anser att man i arbetet får en erfarenhet och säkerhet i hur man beaktar barn med särskilda behov. En del önskar flera möten eller utbildningar där detta ämne behandlas. Många av ansvarsledarna talar om trygghetsaspekten i eftis då det i gruppen finns ett barn som betar sig aggressivt. I svåra fall räcker inte de egna färdigheterna och resurserna till. En av ledarna skulle ha önskat sig en längre praktikplats då hon studerade. Följande citat från den svenska gruppen får sammanfatta detta:

Det är viktigt att vi använder samma redskap som i skolan och hemmen, att vi får information om metoder för barnet. Att vi har samma saker i eftis.

Kunskap om barnet och kontinuitet betonas i arbetet med barn med särskilda behov.

Den sjätte intervjufrågan behandlade **Informationens betydelse**. Underkategorierna är följande:

- Regelbunden information
- Ansvar till barnen

Som sammanfattning kan man konstatera att alla ansvarsledare anser att det är viktigt att informera barnens föräldrar om verksamheten. De använder e-post, månadsbrev, textmeddelanden och telefonsamtal till föräldrarna. Några av ansvarsledarna får information via skolans nätsidor, vilket anses som lyckat. Många tycker att det är viktigt att själv vara aktiv och modig. Man tar kontakt med föräldrarna då det hänt något tråkigt, men också då det hänt något positivt. Man ger ansvar åt barnen att komma ihåg vissa saker. Ganska ofta har det hänt att informationen inte har löpt från skolan till eftis eller från hemmen till eftis. I dessa fall har det blivit på barnens ansvar att sköta informationen. Följande citat från den svenskspråkiga gruppen får sammanfatta informationens betydelse:

Det är en stor del av vårt jobb! Där syns vi till hemmen, vi skickar infobrev, föräldrarna vet att vi finns till och bryr oss om.

5.3 Sammanfattning av resultat

Resultaten visar att ansvarsledarna som intervjuades hade många tankar kring kvalitetsfrågorna. I verksamheten betonas trygghet, beaktande av barnens behov, innehållet, samarbete med föräldrar och skola samt en ändamålsenlig lokal. Ansvarsledarna var överens om att det är viktigt att erbjuda barnen mångsidig, meningsfull och omväxlande verksamhet. Likaså är det viktigt att lyssna på barnen, ta deras idéer i beaktande och att aktivera barnen. I verksamheten använder man smågrupper med skilda aktiviteter. Ansvarsledarna ansåg att barnen ska få vara barn och att leken är viktig. Regelbundna teampalavrer ansågs som viktiga. Verksamheten planeras och man ställer upp mål. Man del-

tar i nationella utvärderingar och många gör också egna utvärderingar till barn och föräldrar. Samarbetet med skola, förskola och föräldrar ansågs som mycket viktigt. Att informera om verksamheten tar mycket arbetstid i anspråk och är en viktig del, anser många av ansvarsledarna. Det är viktigt att ta kontakt med föräldrar vid tråkiga fall, men också då det hänt något positivt.

Utvecklingsåtgärder som dök upp vid intervjuerna var mera samarbete och förbättrad informationsgång med skolan. Det gäller tillstånd för dataöverföring, informationsöverföring, stöd och mera utbildning för arbetet med barn med särskilda behov, samarbete gällande lokal och utlåning av redskap. Många anser också att samarbetet med förskolan är ytterst viktigt och borde utvecklas. En klar rollfördelning mellan ledarna och en lugn vilostund för barnen eftersträvas, men är inte alltid så lätt att åstadkomma.

6 AVSLUTANDE DISKUSSION

6.1 Analys och resultatdiskussion

I detta stycke följer analys, tolkning och diskussion kring resultaten. Resultaten jämförs med den teoretiska referensramen och med tidigare forskning.

6.1.1 Verksamhetens betydelse

Enligt ansvarsledarna anses trygghet, beaktande av barnets behov, innehållet, samarbetet med föräldrar och skola och lokalfrågan höra till detta kapitel.

Man poängterade att det är viktigt för barnen att höra till en trygg grupp och att bli respekterade. Det är viktigt att se barnen, att de känner sig hörda, att beakta vad de vill göra och att ge dem ansvar i vissa situationer. Fri lek och konkreta aktiviteter betonas. Verksamheten ska vara rolig, mångsidig och meningsfull, utan tvång. Samarbetet med föräldrar och skola poängteras. Enligt ansvarsledarna är det viktigt med ändamålsenliga lokaler och att få göra lokalerna trivsamma. Vissa av ansvarsledarna nämnde bristen på väl fungerande lokaler.

I detta sammanhang kan man dra paralleller till Renblads och Brodins forskning gällande Kvalitén i förskolan (2012). Verksamheten ska vara trygg, rolig och lärorik med rutiner där barn blir respekterade. Forskning visar att hög kvalitet påverkar barns skolgång på ett positivt sätt. Renblad och Brodin tar upp Elkind's (2007) påstående om att lek, omsorg och lärande hänger ihop. En stimulerande kvalitativ miljö som är positiv och utvecklande ökar barns möjligheter att må bra. Enligt barnkonventionen är en del av arbetet med delaktighet att barn känner sig hörda. Här har kommunikation och socialisation en given plats. Enligt skollagen i Sverige ska barnen erbjudas en meningsfull fritid. Förutsättningen är att verksamheten är rolig, trygg och stimulerande. Lek och skapande verksamhet får ett stort utrymme. Brodin (2011), tar i sin forskning upp betydelsen av att vara delaktig. Delaktighet innebär att barnet inkluderas på ett socialt och fysiskt plan.

Sheridan & Pramling Samuelsson (2009) skriver om att hög kvalitet är beroende av samverkande faktorer som syn på barn, resurser, vuxnas kompetens och förmåga att samspela med barn i relation till mål samt kunskap och lärande. Kärnan i pedagogisk kvalitet utgörs av den vuxnas kompetens och förmåga att samspela med barn. I min undersökning diskuterades ganska litet synen på barn, kunskap och lärande.

6.1.2 Verksamhetens mångsidighet

Ansvarsledarna anser att det är viktigt att erbjuda barnen mångsidig verksamhet. Barnens deltagande, planerad smågruppsverksamhet och samarbete med skolan är viktigt. Vissa ansvarsledare anser det vara praktiskt svårt att ordna vilostunder. I en del fall är det inte möjligt att låna skolans uteredskap.

De ansåg att rollen som ledare innebär att ha ett tryggt, pålitligt och bra förhållande till barnen, att kunna visa auktoritet och gott exempel, att använda humor och försöka vända saker till det positiva. En överenskommelse om rollfördelning mellan ledarna ses som viktig, ibland upplever man att detta saknas. Det konstaterades också att det är bra med gemensamma möten för ledarna där man kan utbyta idéer. I detta sammanhang kan man dra paralleller till Strandells forskning (2012), som påvisar att eftisarna inte har en gemensam syn på barn och att det finns stora olikheter i hur man ordnar aktiviteter.

Strandell menar att en diskussion om innehållet och utrymmesfrågan i eftis ännu inte inletts, inte heller en diskussion om barnens delaktighet. Jag tror detta delvis överensstämmer med det sammanhang ansvarsledarna befinner sig i.

Fastén och Fredler (2008) tar i sin forskning upp den pedagogiska samsynen och ledningens stöd som viktigare än gruppstorleken då man diskuterar kvaliteten i fritidshemmen.

6.1.3 Samarbetet med skolan

Enligt ansvarsledarna anses informationen från skola och förskola, mångprofessionellt samarbete och pedagogiskt kompanjonskap höra till detta kapitel. Nästan alla informanter anser att det mångprofessionella samarbetet med skolan borde utvecklas likaså samarbetet med förskolan. Några enstaka konstaterade att samarbetet med skolan fungerar. I detta sammanhang kan man dra paralleller till skollagen i Sverige (2007) och grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet (2011) i Finland. Då man talar om morgon- och eftermiddagsverksamhetens uppdrag kan man konstatera att verksamheten är ett viktigt komplement till skolan. Verksamheten är ett stöd för den intellektuella, fysiska, sociala och emotionella utvecklingen. Jag tycker att man därför kan se samarbetet med skolan som en mycket viktig faktor för att kunna stödja barnet helhetsmässigt. Rohlin (2001) pratar om perspektivet livslångt lärande och samarbetet med skolan. Iivonen (2009) betonar i sin undersökning samarbetet mellan skolan och morgon- och eftermiddagsverksamheten som viktigt. Mina undersökningsresultat stöds av Fastén och Fredlers (2008) forskning. De betonar betydelsen av pedagogiska diskussioner inom eftis och mellan eftis och skolan för att höja kvaliteten.

6.1.4 Beaktande av utvecklingsmål vid planering

Inom detta tema diskuterade ansvarsledarna om team palaver, verksamhetens mål och om utvärdering av verksamheten. Man funderade på hur man jobbar vidare med konflikter. Att få barn med särskilda behov att anpassa sig till gruppen och att kunna beakta deras behov är ett ämne för sig. Alla ansvarsledare använder sig inte av en egen utvärdering till föräldrarna.

Enligt Strandells (2012) forskning är det viktigt att ge barnen fritt utrymme att fungera. Forskningen visar att barns frihet att röra på sig och frihet att välja mellan olika aktiviteter är viktigt för trivseln. Den viktigaste resursen i möjliggörande styrning är förtroende. Tillit mellan ledare, barn och föräldrar är viktigt för att styrningen ska lyckas. Barnet förbinder sig och vill delta i upprätthållandet av social ordning. Jag tror att vi är för försiktiga med att ge barnen mera utrymme att själva fungera i eftis. Kanske vi här borde tänka om och ge mera ansvar och visa mera tillit till barnen.

I Undervisnings- och kulturministeriets publikation (2013:20-21) om systematisk planering skrivs om kontinuitet som en kvalitetsfaktor i barnens vardag. Kontinuiteten består av lärarledd undervisning. Jag anser det viktigt att det mångprofessionella samarbetet fungerar för att kunna stöda barnet helhetsmässigt.

6.1.5 Beaktande av barn med särskilt stöd

Kunskap om barnet och kontinuitet i arbetet betonas för barn med särskilda behov. Nästan alla informanter anser att samarbetet och informationsgången med skolan borde utvecklas på det här området. Det är viktigt att få tillräcklig information om barnen i eftis, hur de fungerar i grupp och få veta mera om verksamhetsmodeller och arbetsredskap som används för barnen. Det mångprofessionella samarbetet anses som viktigt, likaså samarbete med föräldrar. Mera fortbildning inom området önskas.

I detta sammanhang kan man dra paralleller till Renblads och Brodins (2012) forskning. De tar upp frågan av Sheridan (2007) och Björck-Åkesson (2009) om hur man ska kunna ge barn med särskilt behov sådant stöd det behöver för att utvecklas ifall man inte bedömer barnets förmågor. Jag anser att det behövs ett mera regelbundet samarbete med skolan för att kunna erbjuda maximalt stöd till sådana barn i eftis.

Enligt Renblad och Brodin (2012), handlar kvalitet om värdegrund och förhållningssätt. Personalen arbetar förebyggande mot konflikter. Det gäller att organisera arbetet och att använda de resurser som finns på rätt sätt. Bl.a. brist på behörig personal, bristfällig kommunikation, stor personalomsättning och miljön inverkar på kvalitetsarbetet.

Iivonen (2009) betonar också i sin utredning samarbetet mellan skolan och eftermiddagsverksamheten som ytterst viktig. Till samarbetet hör också tillstånd för dataöverföring mellan grundläggande undervisning, elevvård och eftermiddagsverksamhet.

Enligt Strandells forskningsrapport (2012) är eftisledarnas ledarkompetens på mycket olika nivå, beroende på att de behörighetsgivande utbildningarna är rätt så olika. Kompetensen hör starkt ihop med hur vardagen utformas i eftis. Detta tycker jag att syns tydligt i verksamheten i eftis.

Till sist kan man dra paralleller till Undervisnings- och kulturministeriets rapport (2013) om systematisk ordning och reda. Den mångprofessionella personal barnet möter behöver ha en gemensam värdegrund och pedagogiska kunskaper för att skapa kontinuitet i vardagen.

6.1.6 Informationens betydelse

Ansvarsledarna anser att en stor del av jobbet går ut på att informera om verksamheten. Genom informationen synliggörs eftiset, föräldrarna känner till ledarna och vet att de bryr sig om barnen. Man ger också ansvar till barnen för en del av informationen. I Renblad och Brodins (2012) forskning har det med tiden satts mera fokus på kvalitetsarbete, dokumentation och synliggörande av verksamheten. En del av kvalitetsarbetet är att organisera verksamheten, till vilket också informationen hör. Föräldrar undrar ofta om barnet utvecklats, om de orkar lyssna eller kan fungera i grupp.

Allmänt kan man konstatera att ansvarsledarna anser det viktigt att erbjuda barnen en trygg eftermiddag, ett mångsidigt innehåll, ett stöd för barnets uppväxt i samarbete med skolan. Barn med särskilda behov ska beaktas och att ledarna informerar om verksamheten är en viktig sak. I kvalitetskriterierna (2012) nämns dessa faktorer, vilket betonas i verksamheten.

6.2 *Diskussion kring examensarbetet*

I detta stycke diskuteras examensarbetet och hur syftet uppnåts. Metodval, examensarbetets validitet, tillförlitlighet och generaliserbarhet granskas.

Syftet med mitt examensarbete var att stöda kvalitetsutvecklingen inom morgon- och eftermiddagsverksamheten i Borgå genom att kartlägga utvecklingsbehoven i verksamheten. Frågeställningarna var följande:

- Hur ser de ansvariga ledarna för eftermiddagsverksamhet i Borgå på nuläget gällande kvaliteten i jämförelse med de nationella kvalitetskriterierna?
- Vilka är utvecklingsbehoven?

Genom att använda mig av fokusgruppintervjuer på ansvarsledarnas eget modersmål har jag kartlagt ansvarsledarnas syn på verksamhetens kvalitet och kartlagt utvecklingsbehoven. Jag har via gruppintervjuerna fått svar på mina forskningsfrågor samt flera förslag till utvecklingsåtgärder inom eftermiddagsverksamheten som kan leda till ökad kvalitet. Detta stöder Sheridans och Pramling Samuelssons (2009) tankar om att kvalitetsarbete handlar om att upptäcka åtgärder som är viktiga att vidta för att förbättra verksamheten. Hujala (2012) menar att kvalitet kan beaktas som något som ger mer värde åt tjänsterna, vilket är viktigt att ta fasta på i mitt arbete.

Resultaten visade att ledarna hade många tankar kring verksamhetens betydelse, innehållet och samarbetet med skolan och förskolan. De hade mycket positivt att säga om vardagen i eftis, liksom också flera förslag till förändringar. Varje fokusgrupp uttryckte ett stort behov av mera samarbete med skolan och de önskade sig att bli behandlade som en i skolpersonalen. Ett genomgående fenomen som dök upp vid alla tre gruppintervjuer var behovet av samarbete och att få tillräckligt med information om de barn som har särskilda behov samt att få mera stöd i arbetet med dessa barn. Ledarna berättade om situationer där de känt sig försummade på grund av brist på viktig information. De berättade också om situationer som lyckats bra. När jag har tagit del av ansvarsledarnas erfarenheter har jag fått ökad förståelse för hur de upplever sitt arbete. Resultatet av undersökningen visar att utvecklingsåtgärder enligt ansvarsledarna är följande: samarbete med skolan och förskola, spelregler och tillstånd till dataöverföring, utbild-

ning/konsultation som främst gäller barn med särskilda behov, det pedagogiska innehållet och ändamålsenliga lokaler i samband med skolan. Många av utvecklingsåtgärderna överensstämmer med de åtgärder som Iivonen kom fram till i sin utredning 2009. Alla nämnda åtgärder tas också upp i de nationella kvalitetskriterierna gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Finland 2012. Jag anser att svaren från min undersökning är ytterst viktiga för fortsatt planering av verksamheten i Borgå.

Barn utvecklas mångsidigt i en verksamhet som bygger på insikten om att barns lärande och utveckling sker kontinuerligt. Det är viktigt att man ser på barnen som aktiva medskapare av sin egen utveckling och sitt eget lärande, enligt Skolverket (2007). Resultatet visar att man ännu mera i fortbildningar kunde fokusera på innehållsfrågor där pedagogiska diskussioner inom verksamheten lyfts fram.

Undersökningen var nyttig, eftersom jag fick fram flera åtgärder för kvalitetsutveckling. Resultatet används i utarbetandet av en kommunal kvalitetsplan som blir ett verktyg för att stöda och förenhetliga verksamheten lokalt och ger tjänsterna ett mervärde som gynnar vårdnadshavare och barn. Jag anser det vara välmotiverat med en kvalitativ forskningsmetod som innebär att materialet insamlades genom kvalitativa forskningsintervjuer. Syftet med en kvalitativ forskningsintervju är att förstå ämnen som den intervjuade upplever i vardagsvärlden (Kvale 2009:39). Jag ville få veta mera om ansvarsledarnas tankar och upplevelser i sitt arbete. I insamlingen av data fungerade det bra att använda fokusgruppintervju. Intervjun som metod gav många viktiga utvecklingsåtgärder. Informanterna visade stor uppskattning för att i grupp få diskutera kvalitetsfrågor på sitt eget modersmål.

Nedan diskuteras validiteten (giltigheten), reliabiliteten (tillförlitligheten) och generaliserbarheten i detta examensarbete. Validiteten svarar på frågan om undersökningen undersöker det som är tänkt att undersöka (Kvale 2009:264). Den teoretiska referensramen är vald med tanke på examensarbetets ämne. Forskningsmetoden är noga utvald och gav ett bra resultat. Reliabilitet hänför sig till tillförlitligheten i resultaten. Det är frågan om samma resultat skulle kunna reproduceras vid en annan tidpunkt av en annan forskare (Kvale 2009:263). Det är viktigt att skapa förtroende mellan informanter och intervjuare

då man gör intervju-undersökningar. Jag anser att det var positivt att jag ganska bra kände de ansvarsledare som jag intervjuade och att de kände mig. Det märktes också på de långa diskussionerna som uppstod dem emellan. Jag använde stödfrågor och undvek ledande frågor. Från diskussionerna fick jag mycket material till examensarbetet. Jag höll tillförlitligheten hög i denna undersökning genom att använda inspelningsutrustning vid intervjuerna. Vid transkriberingen skrev jag ner hela diskussionen på svenska eller finska enligt ansvarsledarnas modersmål. Eftersom jag är tvåspråkig översatte jag inte de finskspråkiga intervjuerna till svenska. Då jag använt mig av citat från de finskspråkiga gruppintervjuerna har jag i denna text skrivit ner dem först på finska och sedan på svenska. Innan själva fokusgruppintervjun gjordes undersöktes frågorna av stadens två ambulerande eftisledare. Generaliserbarheten avgör i vilken utsträckning man kan överföra kunskapen som producerats till andra sammanhang (Kvale 2009:281). Intervjufrågorna var likadana för alla tre fokusgrupper. Informanterna diskuterade sina tankar och egna erfarenheter. Eftersom informanterna var från olika eftisar stöder det möjligheten till en generalisering. Jag anser att ansvarsledare i olika eftisar i vårt land har värdefulla tankar och idéer som gäller vardagen inom eftermiddagsverksamheten och att resultaten därför kan generaliseras också till andra sammanhang.

6.3 Förslag på fortsatt forskning

En utvärdering av morgon- och eftermiddagsverksamheten kort- och långsiktigt är en process som pågår årligen. Att kvalitetskriterier inom morgon- och eftermiddagsverksamhet har fogats till kvalitetskriterierna för den grundläggande utbildningen är en stor förändring inom utbildningstjänsterna i Borgå.

Mitt intresse för fortsatt forskning inom området gäller hur kriterierna inom morgon- och eftermiddagsverksamheten fått fäste i grundskolorna. Det är också intressant att följa med hur de utvecklingsbehov som kom fram i mitt examensarbete framskrider i det fortsatta kvalitetsarbetet i samarbetet med utbildningstjänsterna, skolorna och andra parter i Borgå.

KÄLLOR

Bartley, Kristina. 2001, FN:s konvention om barnets rättigheter. *Utbildning & Demokrati 2001*, Vol 10, nr 2, s. 25-37.

Boolsen, Merete. 2007, *Kvalitativa analyser*, Malmö: Gleerups Utbildning AB, ISBN 978-91-40-65071-9, 196 s.

Brodin, Jane. 2011, Kan utomhuspedagogik stödja lärande och inkludering? Personer med intellektuella funktionsnedsättningar, *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 88, nr 5.

Tillgänglig: Svemed Plus. Hämtad 15.10.2013.

www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/707/581

Brodin, Jane & Renblad, Karin. 2012, Kvalitén i förskola påverkar barns välbefinnande. Några förskolechefers syn på den nya läroplanen och kvalitet i förskola, *Socialmedicinsk tidskrift*, vol. 89, nr 4-5

Tillgänglig: Svemed Plus. Hämtad 15.10.2013.

www.socialmedicinsktidskrift.se/index.php/smt/article/view/900/748

Ekholm, Mats. 2009, *Praktisk intervju teknik*, Stockholm: Norstedts förlag, 100 s.

Falkner, Carin & Ludvigsson, Ann. 2012, *God kvalitet i fritidshem*, Malmö. Rapport framtagen för kommission för ett socialt hållbart Malmö, 29 s.

Fastén, Olof & Fredler, Maria. 2008, *Kvalitet i fritidshem? Om strukturella faktorerens betydelse för fritidshemmets kvalitet*, Göteborg: Göteborgs Universitet, Rapport nr: HT08-2490-01

Tillgänglig: <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/19936> Hämtad 14.10.2013.

Hirsjärvi, Sirkka. & Hurme, Helena. H. 2001, *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*, Helsinki: Yliopistopaino, ISBN 951-570-458-8, 213 s.

Hujala, Eeva. 2012, *Esiopetuksen laatu*, Jyväskylä: Koulutuksen arviointineuvoston julkaisuja 61, ISBN 978-951-39-4807-8, 121 s. Tillgänglig:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/39905/978-951-39-4807-8.pdf?sequence=1> Hämtad 19.1.2013.

Iivonen, Esa. 2009, *Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädännön toimivuus, toiminnan laatu ja muutostarpeet*, Helsinki: Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:8, ISBN 978-952-485-660-7, ISSN 1458-8102, 110 s.

Jacobsen, Jan. 1993, *Intervju, konsten att lyssna och fråga*, 1:15 uppl., Lund: Studentlitteratur, ISBN 978-91-44-38361-3, 219 s.

Johansson, Eva & Pramling Samuelsson, Ingrid. 2003, *Förskolan-barns första skola*, Lund: Studentlitteratur, ISBN 91-44-04222-1, 200 s.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2009, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, 2:3 uppl., Lund: Studentlitteratur, ISBN 978-91-44-05598-5, 370 s.

Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen. Kvalitetskriterier för den grundläggande utbildningen, morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen och för skolans klubbverksamhet (2012:29)

Kvalitetsplan för Utbildningstjänsterna i Borgå. 2011, Borgå

Lag om grundläggande utbildning. (628/1998), Helsingfors, 25 s.

Markskog, Matilda & Landström, Nina. 2009, *Fritidshemsverksamheten: Med utgångspunkt i kvalitetsredovisning, resursfördelning och kompetens*, Kalmar: University of Kalmar, School of Human Sciences, 40 s.

Tillgänglig: <http://lnu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:173782>

Hämtad 19.5.2013

Markström, Ann-Marie. 2007, *Att förstå förskolan-vardagslivets institutionella ansikten*, 1 uppl., Studentlitteratur, ISBN 978-91-44-00963-6, 236 s.

Pramling Samuelsson, Ingrid & Mårdsjö Olsson, Ann-Charlotte. 2007, *Grundläggande färdigheter- och färdighetens grundläggande*, 2:1 uppl., Studentlitteratur, ISBN 978-91-44-04097-4, 192 s.

Pulkkinen, Lea. 2008, Aamu- ja iltapäivätoiminta ja kouluhyvinvointi 2008 suomalaisen tiedeakatemian 100-vuotisjuhlasymposium

Tillgänglig:

https://www.jyu.fi/erillis/agoracenter/hyvinvointi/esitykset/tiivistelmat/Pulkkinen_8.2.2008.pdf Hämtad 17.5.2013

Rohlin, Malin. 2001, *Att styra i namn av barns fritid. En nutidshistoria om konstruktionen av dagens fritidshem i samordning med skola*, Stockholm: Höskoleförlaget vid Lärarhögskolan i Stockholm, Stockholm, ISBN 91-7656-498-3, ISSN 1400-478X, 229 s.

Sheridan, Sonja & Pramling Samuelsson, Ingrid. 2009, *Barns lärande-fokus i kvalitetsarbetet*, Stockholm: Liber, ISBN 978-91-47-09376-2, 112 s.

Skolverket. (2007) *Kvalitet i fritidshem*. Fryklunds, Stockholm. 39 s.

Strandell, Harriet. 2012a, *Lapset iltapäivätoiminnassa-koululaisten valvottu vapaa-aika* (muntl.). Diskussion 24.10.2012.

Strandell, Harriet. 2012b, *Lapset iltapäivätoiminnassa, koululaisten valvottu vapaa-aika*, Helsinki: Gaudeamus, ISBN 978-952-495-235-4, 293 s.

Tuomi, Jouni. 2009, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*, Helsinki: Tammi, 182 s.

Utbildningsstyrelsens publikation. 2011, *Grunderna för morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen 2011*, Helsingfors: Utbildningsstyrelsen, ISBN 978-952-13-4657-6, ISSN 1798-8977, 22 s.

Undervisnings- och kulturministeriets publikation nr 16. 2013, *Systematisk planering. Nuläget, utmaningar & utvecklingsbehoven i personalutbildningen inom undervisningsväsendet*, Helsingfors: Undervisnings- och kulturministeriet, ISBN 978-952-263-227-2, ISSN-L 1799-0343, 30 s.

Verksamhetsplan gällande morgon- och eftermiddagsverksamhet inom den grundläggande utbildningen i Borgå. 2011, Borgå, 12 s.

Widerberg, Karin. 2002, *Kvalitativ forskning i praktiken*, Lund: Studentlitteratur, ISBN 91-44-01828-2, 232 s.

BILAGOR

Bilaga 1 Intervjuguide

Bilaga 2 Informationsbrev

Bilaga 3 Informerat samtycke

Bilaga 4 Intervjuguide (finskspråkig)

Bilaga 5 Informationsbrev (finskspråkig)

Bilaga 6 Informerat samtycke (finskspråkig)

BILAGA 1

MORGON- OCH EFTERMIDDAGSVERKSAMHET INOM DEN GRUND- LÄGGANDE UTBILDNINGEN KVALITETSUTVECKLING

INTERVJUGUIDE TILL EFTISLEDARNA

- 1. Verksamhetens betydelse**
- 2. Verksamhetens mångsidighet**
- 3. Stöd av barnets utveckling i samarbete med skolan**
- 4. Beaktande av utvecklingsmål vid planering**
- 5. Beaktande av behov av barn med särskilt stöd, olika språkliga och kulturell bakgrund**
- 6. Informationens betydelse**

BILAGA 2

INFORMATIONSBREV TILL INFORMANTER

Bästa deltagare!

Jag avlägger kompletteringsstudier inom det sociala området vid yrkeshögskolan Arcada. Jag skriver mitt examensarbete om ett utvecklingsarbete i Borgå stad gällande kvalitetskriterier för morgon och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen. Jag fördjupar mig i eftisledarnas synvinkel i ämnet.

Jag kommer att genomföra en gruppintervju med sex olika teman både på finska och svenska i tre olika grupper. Jag frågar om lov att intervjua er för mitt examensarbete, eftersom era tankar och erfarenheter är viktiga. Intervjun bandas och anteckningar görs. Det reserveras en dryg timme för intervjun. Svaren behandlas konfidentiellt. Jag vill betona att intervjuens uppmärksamhet riktar sig på det behandlade ämnet och inte på intervjupersonerna. Citat kommer eventuellt att användas och er identitet skyddas noggrant. Det bandade materialet förstörs efteråt.

Ni har rätt att avbryta intervjun och att förbjuda användandet av era svar i mitt examensarbete. Kontakta gärna mig, ifall ni undrar över något som gäller intervjun eller examensarbetet.

Med vänlig hälsning,

Anne Lindholm

BILAGA 3

FORMULÄR FÖR INFORMERAT SAMTYCKE

Jag ger mitt tillstånd till socionomstuderande Anne Lindholm att intervjua mig för examensarbetet som behandlar ett utvecklingsarbete i Borgå stad gällande kvalitetskriterier för morgon- och eftermiddagsverksamheten inom den grundläggande utbildningen. Intervjun behandlar eftisledarnas synvinkel om ämnet.

Jag har blivit informerad om gruppintervjun som genomförs i tre olika grupper både på finska och svenska. Jag är också medveten om att intervjun bandas och att anteckningar görs. Citat kommer troligtvis att användas. Jag är medveten om att jag kan avbryta intervjun och förbjuda användningen av intervjun under arbetsprocessen. Jag är medveten om att svaren behandlas konfidentiellt och används i forskningssyfte. Identiteten skyddas noggrant. Materialet från intervjun förstörs efteråt.

Jag godkänner att Anne Lindholm intervjuar mig. Hon får banda intervjun och använda materialet i sitt examensarbete.

Plats och tid

Underskrift och namnförtydligande

BILAGA 4

PERUSOPETUKSEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTA

LAATUKEHITYS

HAASTATTELULOMAKE ILTAPÄIVÄKERHO-OHJAAJILLE

- 1. Toiminnan merkitys**
- 2. Toiminnan monipuolisuus**
- 3. Lasten kehityksen tukeminen yhteistyössä koulun kanssa**
- 4. Kehitystarpeiden huomioiminen suunnittelussa**
- 5. Erityistukea tarvitsevien lasten, kielellisen tai kulttuurisen taustan huomioiminen**
- 6. Tiedottamisen merkitys**

BILAGA 5

SAATEKIRJE HAASTATELTAVILLE

Hyvä osallistuja!

Suuritan ammattikorkeakoulu Arcadassa sosiaalialan täydennysopintoja. Laadin loppuyöni perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan laatukriteereistä Porvoon kaupungissa. Loppuyöni perustuu iltapäiväkerho-ohjaajien haastatteluihin ja näkemyksiin aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallisesta kehittämisestä.

Tavoitteenani on haastatella ohjaajia kolmessa ryhmässä sekä suomeksi että ruotsiksi. Haastattelukysymykset käsittelevät kuutta eri aihepiiriä. Pyydän saada haastatella teitä loppuyötäni varten, koska ajatuksenne ja kokemuksenne ovat tärkeitä. Haastattelut äänitetään sekä kirjoitetaan muistiin. Haastattelut kestävät noin tunnin. Haastatteluissa keskitytään käsiteltävään aiheeseen ei haastateltaviin henkilöihin. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti, mutta lainauksia voidaan käyttää anonyymisesti. Äänitetty materiaali tuhotaan jälkikäteen.

Teillä on myös mahdollisuus keskeyttää haastattelu ja kieltää käyttämästä vastauksianne loppuyössäni. Ottakaa mielellään yhteyttä, jos teillä on kysyttävää koskien haastattelua tai loppuyötäni.

Ystävällisin terveisin,

Anne Lindholm

BILAGA 6

HAASTATTELULUPA

Annan sosionomiopiskelija Anne Lindholmille luvan haastatella minua lopputyöhön, joka käsittelee kehitystyötä Porvoon kaupungissa koskien perusopetuksen aamu- ja ilta-päivätoiminnan laatukriteereitä. Haastattelun tarkoituksena on kartoittaa ilta-päiväkerho-ohjaajien näkemyksiä aiheesta.

Minulle on tiedotettu ryhmähaastattelusta, jota toteutetaan kolmessa eri ryhmässä sekä suomeksi että ruotsiksi. Olen tietoinen myös siitä, että haastattelu äänitetään ja että muistiinpanoja tehdään. Lainauksia tullaan todennäköisesti myös käyttämään. Olen tietoinen siitä, että voin keskeyttää haastattelun ja kieltää käyttämästä haastatteluani. Olen tietoinen, että vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja niitä käytetään opinnäytetyöhön. Identiteettiäni suojellaan huolellisesti. Haastattelun materiaali tuhoetaan jälkikäteen.

Hyväksyn, että Anne Lindholm haastattelee minua. Hän saa äänittää haastattelun ja käyttää materiaalia lopputyössään.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys